

MARCZIUS TIZENÖTÖDIKE

A magyar szabadság és demokrácia történeti és kulturális folyóirata

Alapítva 2010. október 11-én

2014/2 szám

Tartalom

Villám

- [Kortársnak lenni](#)
- [Horthy-szobor Budapesten!](#)

Emlékezet

- [Január 14.](#)
- [Bem elfoglalja Nagyszebent](#)
- [Száz éve írták](#)
- [Európa története VI.](#)
- [Egy hónapja nem történt](#)
- [Egy hete írták](#)

Délibáb

- [Vajda János: Sodoma](#)
- [Vajda János: De profundis](#)
- [Vajda János: „Segítség!”](#)
- [Egy gésa emlékiratai](#)
- [Karinthy Frigyes: Barabbás](#)
- [Karinthy Frigyes: Háth-Bizony János](#)
- [Ballai László: A hosszabbító](#)
- [William Shakespeare: Macbeth](#)
- [Ady Endre: Hát ezért bolondultunk?](#)
- [Ady Endre: Az undor óráiban](#)
- [Krúdy Gyula: Pesti farsang](#)
- [Petőfi Sándor: Homér és Oszján](#)
- [Petőfi Sándor: Kemény szél fúj](#)

Húrok

- [Ballai László: Bach-maraton](#)
 - [Ballai László: Debussy és a gamelán](#)
-

Villám

Kortársnak lenni

Az ember beleszületik egy pártállami korba, annak fennálló hatalmi viszonyai és szokásai közé, amelyek ellen persze majd kamaszkorában fellázad. De ettől még nem válik kortárssá, mert felnőtt korában visszasírja ifjúkora biztonságát, valamint az értelmiségi környezet meglehetősen polgárosodottságát, és nem érti, hogy az a biztonság hamis biztonság volt, és az a polgárosodottság pusztán a korábbi időkből hagyományozódott át.

Ha az ember alaposan tanulmányozza a történelmet, sok mindent megért – mindenekelőtt azt, hogy az iskolában tanultakra alig hagyatkozhat –, elundorodik a régi zsarnokoktól, akik ocsmány bűneiket egész nemzetük lelkes támogatásával hajthatták végre. De ettől még nem válik kortárssá.

Kortársnak lenni azt jelenti, hogy az ember a saját bőrén tapasztalja azt, amely ott áll régi könyvek, régi perek lapjain, amely ott pereg elkopott filmkockákon, amelyet nagyszülei elbeszéléseiben hallott, és amelyet örökre lezártak, megismételhetetlenek hitt.

Kortársnak lenni azt jelenti, hogy az ember rájön, helytelenül gondolta, hogy a pártállamban sok minden rosszul működött, de azért alapvetően rendben mentek a dolgok, mert alapvetően nem voltak rendezettek a viszonyok a társadalmi igazságosság és jogszerűség szempontjából, és ebből következtek a diszfunkciók.

Kortársnak lenni azt jelenti, hogy az ember tanúként megérti a hatalom démoni természetét, és döbbenet figyeli, miképp építhetik ki címeres gazemberek oly könnyen az uralmukat.

Kortársnak lenni azt jelenti, hogy az ember mérheterlen fájdalmat érez látva, mint vesztik el tartásukat egymás után azok az intelligens értelmiségiek is, akiket személyesen ismer – és tartott valamire –, mint sodródni a törvénytelen hatalom uszályába, és mint asszisztálni a kormányzati bűncselekményekhez gátlástalanul harsogva a legnyilvánvalóbb és legképtelenebb hazugságokat.

Kortársnak lenni nem egyéb, mint megérteni a zsarnokság kialakításának forgatókönyvét és azt, hogy a szabadságért folyton folyvást küzdeni kell azok ellen, akik elpusztítására törnek, hogy beteg, önimádó ösztöneik kielégítésében ne korlátozhassa őket semmiféle törvény.

Horthy-szobor Budapesten!

2013. november 3-án Horthy-szobrot avattak a Szabadság-téren. E számunk megjelenésekor immár 104 napja áll Horthy Miklós szobra Budapesten! Mivel az V. kerület jelenlegi polgármestere kijelentette, hogy Budapesten nem állhat Horthy Miklós szobra, az ő, valamint erkölcsös honfitársaink figyelmét ébren tartva folyamatosan jeleztük, hogy már hány napja gyalázzák meg törvénytelenül az országot és fővárosát a szélsőjobboldali emlékezők.

Cikksorozatunk folytatása azonban okafogyottá vált, mivel 2014. február 3-án a FIDESZ képviselői a parlament kulturális bizottságában nem támogatták a Horthy-szobrok állításának tilalmát szorgalmazó ellenzéki indítványt, ezért a Hitlerrel szövetséges és Szálasi Ferencet miniszterelnöknek kinevező **HORTHY MIKLÓS SZOBRA IMMÁR TÖRVÉNYESEN ÁLLHAT BUDAPESTEN!**

Emlékezet

Január 14.

1208. január 14-én VI. Raymond toulouse-i gróf egyik lovagja megölte Pierre de Castelnau-t, III Ince követét. A középkorban egy pápai legátus meggyilkolása mindenképpen súlyos következményekkel járt. Ám ez esetben dacára annak, hogy baux-i és a toulouse-i grófok viszálykodásába belekeveredett Castelnau valószínűleg egy csetepaté véletlen áldozata lett, a pápa nem csupán kiátkozta Raymondot, de keresztes háborút hirdetett a tartománya ellen. Ott ugyanis igen kiterjedtté vált az albigenis mozgalom, és a meggyilkolt legátus feladata éppen az „eretnekek” elleni inkvizíció megszervezése volt. Castelnau halála ürügyül szolgált az egyháznak arra, hogy újabb vérfürdővel terhelje meg bűneinek gazdag lajstromát.

A legerjedtebb antifeudális eretnekmozgalom, a katarok mozgalma, valószínűleg a Balkánon született meg a X. században. Nevét a görög katharosz (tiszt) szóról kapta. A XI. században már Franciaországban is feltűnt, a XII. században pedig Németországban és Itáliában is elterjedt. Legtöbb híve Dél-Franciaországban és Észak-Itáliában volt, ahol minden városban létrejöttek kisebb-nagyobb katar gyülekezetek. A katarokat a Balkánon bogumiloknak, Dél-Franciaországban – fő központjukról, a toulouse-i Albi városáról – albigeneknek, Itáliában pedig patarénusoknak hívták.

Alaptanításuk a gnosztikus eredetű dualizmus, amely szerint a láthatatlan világot a jó isten teremtette, míg a látható, anyagi világ a gonosz léleknek, Lucifernek, a világ fejedelmének a műve.

Ezen az alapon támadták a fennálló társadalmi rendet, és annak minden intézményét a Sátántól származtatták. Szembefordultak az egyházi hierarchiával is, a szentségeket és keresztény istentiszteleteket pedig a Sátán csalásának tartották. Megvetették az anyagi világot, mert hitük szerint csak így szabadulhattak meg a Sátán hatalma alól. Ezért tartózkodtak a vagyonszerzéstől, a földi élvezetektől, sőt a házasságtól is, mint olyan intézménytől, amely a Sátán birodalmát szaporítja. Ezért vállalták az anyagi testet sanyargató szigorú aszketikus életet is. Azt aki a katarok minden előírását betartotta és az anyagi világot teljes mértékben megvetette, perfektnak (tökéletesnek) hívták, aki előtt nyitva állt a mennyország. A perfektek szigorú életmódját azonban csak kevesen vállalták. Azokat, akik elfordultak ugyan a katolikus egyháztól, de csak arra kötelezték magukat, hogy haláluk előtt perfekteké, váljanak, „hívőknek” nevezték. A perfektté avatás consolamentummal (kézrátétellel) történt. Akit egyszer perfektté avattak, annak szigorú aszkézisben kellett élnie. Gyakran előfordult, hogy a beteg- vagy halálos ágyon perfektté avatottak halálra éheztek magukat, vagy a rokonaik vonták meg tőlük az ételt, hogy többé ne vétkezzenek és biztosan a mennyországba jussanak.

Az anyag romlottságáról vallott nézeteikkel állott összefüggésben az a tanításuk is, hogy Krisztus nem lehetett anyagi jelenség, csak látszólagos testtel bírt. A mozgalom XII. században érte el a legnagyobb kiterjedtségét. A katarok saját egyházszervezetet építettek ki püspökségekkel, iskolákkal, árvaházakkal, sőt zsinatokat is tartottak. Látható tehát, hogy a katar vallás teológiai megalapozottsága semmiben sem maradt el a katolikusétól. Ám a pápák, akik magukat az egyetemesen érvényes hit letéteményesének érezték, nem kívántak osztozni a lelkek feletti és az egyházi tized biztosította anyagi hatalomban.

III. Ince az albigensek elleni keresztes háború résztvevőinek teljes felmentést ígért bűnei alól, amennyiben negyven napot eltöltenek az eretnekség kiirtásával. Mivel VI. Rajmund, akit általában a bajok forrásának tekintettek, igen gyorsan alávetette magát, a sereg előtt 1209-ben nem állt komoly harci feladat. A prédaéhes észak-franciaországi lovagokból rekrutálódott harcosok ezért Béziers és Carcassonne keresztény vikomtja, Raymond-Roger de Trencavel ellen indultak, és a két várost a – a korábbi keresztes háborúk során gyakorlattá vált – irtózatossá várt közepette elfoglalták. Béziers-ben a pápai legátus így buzdította őket: „Mindegyiket öljétek meg, mert az Úr megismeri övéit.” Az igaz hit megmentésére véghezvitt eme tettek után a keresztes vitézek legtöbbször ismét elvonult, úgyhogy a kúriának újból toboroznia kellett az eretnekek elleni harcra.

Az albigensek ellen folytatott pápai keresztes hadjárat, amelyet Ince utódai, III. Honorius és IX. Gergely folytattak, végül több mint húsz esztendőn át tartott. A keresztes hadjárat egyetlen jelentős vezére Simon de Montfort gróf volt. Ő a keresztes hadurak példájára megkísérelt az általa meghódított részekben saját fejedelemséget kialakítani, s eleinte csakugyan sikerült is neki – mint 1213-ban Muret-nél – kiemelkedő harci eredményeket elérnie, ám 1218 nyarán, Toulouse városának ostrománál elesett. A húszas években végül a francia király is bekapcsolódott a harcokba Rajmond gróf ellen. A borzalmas népirtáson túl a harci cselekmények igen súlyos károkat okoztak az érintett területek gazdaságának, és megsemmisítették Languedoc virágzó lovagi kultúráját is. 1229-ben a teljesen letarolt a toulouse-i birtokokat a királyi tartományhoz csatolták. Az egyház kétes értékű ideológiai győzelme mellett az eretnekek elleni keresztes hadjárat legfőbb politikai haszonélvezője a francia központi hatalom lett, amely így kijutott a Földközi-tengerhez.

1208. január 14-én a Pierre de Castelnau-t ledöfő vérszomjas lovag aligha gondolhatta, hogy gaztettét olyan kataklizma követi, amelyben elpusztul a saját hazája.

2014. január 14-én Moszkvában a Vlagyimir Putyinnal lepaktáló Orbán Viktor ellenben tökéletesen tisztában volt azzal, hogy hatvan esztendőre tönkretette Magyarország energiapolitikáját, egyszersmind a kádári örökségnél súlyosabb adósságválságba lökte a hazáját – azért, hogy az atomerőmű-építésből mérhetetlenül megnövelje a „nemzeti burzsoázia”, azaz önnön vagyonát és a vazallusaiét –, valamint, hogy hátba döfte a saját híveit, akiket huszonöt éve az oroszok elleni harcra és Magyarország függetlenségének megvédésére tüzelt.

Bem elfoglalja Nagyszebent

Czetz János visszaemlékezésének Nagyszeben visszafoglalásáról, azaz az 1848-49-es erdélyi téli hadjárat győzedelmes befejezéséről szóló fejezete hiányzik. Ezért memoárjának közlését megszakítva – mindenekelőtt Kovács Endre kutatási eredményeire támaszkodva – felidézzük e dicső eseményt.

A március 2-i és 3-i medgyesi csaták során Puchner nem tudta megsemmisíteni a „lázadóvezér” Bem hadseregét. Mi több, helyzete hadsereg-főparancsnokként igen kényessé vált. Hiába erősítették meg törzskarát Van der Null alezredessel és Mariočić őrnaggyal, nyilvánvalóvá vált, hogy hadműveleteiben kénytelen a magyar fél lépéseire igazodni. Túl ezen, határozott és gyors cselekvés helyett tétován és habozva intézkedett.

Windischgrätznek azt írta, hogy Segesvárra szándékozik indulni, meg akarja tisztítani, el akarja szakítani Bemet Marosvásárhelyen állomásozó csapataitól, Bemet vissza akarja vetni és létre akarja hozni az összeköttetést Malkowski-Urban bukovinai hadtestével. Bízunk abban, hogy ez sikerülni is fog neki, egyben kéri, hogy – még siker esetén is – Leiningen Dobránál álló csapattal és a Malkowski-féle hadtest egy Magyarország felől jöhető komolyabb támadás veszélye miatt egyesüljön a Felső-Marosnál az erdélyi császári sereggel. Csakis így tudnak hatásos ellenállást kifejteni.

Puchner úgy vélte, hogy Segesvárt nem tudja frontális támadással elfoglalni. Ezért Mariočić őrnagy olyan haditervet dolgozott ki, amely szerint a várost nem nyugat felől, hanem egy meglepetésszerű kerülő úton végrehajtott menetel után, dél felől kell megtámadni. Míg az osztrák hadtest egyik különítménye támadást színlel a medgyes–segesvári országút felől, ami általa kicsalja Bemet Segesvárról, a derékhad délről megkerüli Segesvárt elvágva a magyar sereget a székelyföldi utánpótlástól. Puchnerék számításba vették Malkowskinak Bukovinából várt erős segítőhadát is, amelynek ugyanakkor, amidőn az osztrák hadtest Segesvár közelébe jut, Marosvásárhelyt kellett elfoglalnia.

Puchner bekerítő oszlopainak március 6-án kellett elindulniuk Medgyesről, március 8-án kellett Szentágotán, Hegenen át Apoldra eljutnia s onnan kellett a 2. dandárnak közvetlenül Segesvárt megtámadnia. A város katlanban fekszik, dél felől hegy uralkodik felette. Ha a császári

csapatoknak sikerül ezeket a déli magaslatokat elfoglalniuk, akkor a magyar sereget a teljes megsemmisülés fenyegeti. Heydte portyázó különítménye azt a feladatot kapta, hogy manőverezési céllal tüntessen Holdvilág felé. Március 8-án kellett elérnie Besefalut s utána a hadtesttel együtt részt vennie Segesvár megtámadásában. Medgyesen három gyalogoszázad marad, egy lovasszázadnak pedig állandóan Medgyes és Marosvásárhely között kell működnie és kapcsolatot teremtenie a Malkowski-hadtesttel.

Csakhogy e furfangos hadműveleti terv magán viselte a térképasztal felett készült stratagémák minden hibáját. A megkerülő stratégiai menet során ugyanis az osztrákoknak óriási vargabetűt kellett bejárniuk úttalan utakon, ráadásul Mariočić az évszakra jellemző időjárással sem számolt. Márpedig beköszöntött a kiadós eső, és úgyszólván járhatatlanokká tette a kijelölt mellékutakat, súlyosan akadályozva a császári sereg előrehaladását. Mindennek a tetejébe Malkowski erősítése sem érkezett meg Bukovina felől.

Bem készenlétben várta az osztrák sereg közeledését. Március 8-án Jelben végre osztrák csapatok tűntek fel Holdvilág felől. Heydte őrnagy álcázott támadásra készült. A magyar sereg elfoglalta kijelölt állásait, nyugodtan várta a támadást, de Heydte beérte azzal, hogy Dános ellen demonstrált, utána visszavonult a Holdvilág melletti magaslatokra s ott megtévesztési céllal tábornözeteket gyűjtatott. Március 9-én éjjel a magyar felderítők nem találtak ellenséget Holdvilágnál, Heydte csapata ekkor már Besefaluban járt, lovasosztályát Alberti parancsnoksága alatt bontakoztatta ki, hogy így a csapat láncot alkosson Puchner seregének jobbszárnyával.

Puchner a fősereggel kerülő utakon a Segesvárt környező erdők védtelen keleti oldalán nyomult előre, de alig hatolt be a Küküllő mellékvölgyeibe, Bemnek erről biztos kémiszolgálati jelentést tett. A tábornok Puchner kóválygásáról értesülve azonnal átlátta az osztrák haditervet, de azt is felismerte, itt a kitűnő alkalom az elkalandozó Puchner fellegrárának, Szebennek az elfoglalására. Bem villámgyorsan cselekedett, még aznap délután kiadta a parancsot, hogy mindenki lássa el magát 3 napi élelemmel és hajnali 4 órakor indulásra készen legyen az egész sereg. Ezúttal nem titkolta a tervét, hanem kijelentette tábornokára előtt: „Most pedig megyünk Szebenbe.” S ezt annál inkább állíthatta, mivel – Mariočićnak hála! – most Medgyesen át Szebenbe szabad volt az út.

Március 9-én éjjel a magyar sereg erőltetett menettel elérte Berethalmot és másnap reggel 8 órakor Medgyesnél állt. Egy órával korábban a felriasztott osztrák helyőrség elhagyta a várost és a magyar husároktól üldözve délnek vonult. Az Ekemezőn állomásozó osztrák csapatot a magyarok fogságba ejtették.

A császáriak március 9-én bevonultak a pusztán hagyott Segesvárra; csak ekkor értették meg, hogy Bem menekülés helyett egyenesen Szebennek indult. Van der Nüll dandárja este 8 órakor vonult be a városba, éjfélkor odaérkezett a Stutterheim dandár és hajnali 4 órakor az Uracca brigád is. Megérkezett az egész lovasság. Mariočić a haladéktalan tovább indulás mellett kardoskodott, hogy Bemet Szebennél esetleg két tűz közé szorítsák, de Puchner túlságosan fáradtagnak látta a csapatokat. Így csak Van der Nüll dandárját toltta még aznap Dánosra. Heydte 9-én este felfedezte a magyar had cselét, mert Dános körzetében magyar sereg mozgását figyelte meg s nyomban jelentette is a főparancsnokságnak, de az üldözéssel már elkésett. Utasítása úgy szólt, hogy korlátozódjék megfigyelésre, mire Heydte Valdhidra vonult. Az üldözés Van der Nüll feladata lett volna, ő Muzsnán értesült arról, hogy ott 10-én erős magyar oszlop haladt át és hogy Marosvásárhelyről jelentős erősítések is érkeztek Bemhez. Bem ugyanis Medgyesen Bánffy

alezredes parancsnoksága alatt egy erős oszlopot különített ki balszárnyának védelmére, s ez a különítmény haladt át 8 ágyújával Muzsnán Szeben felé.

Március 10-én Bem Medgyesről azt írta a honvédelmi bizottnánynak, hogy mialatt az ellenség az ő segesvári állásának megkerülésével bíbelődött, ő elindult a jó úton Szeben felé, ahová 2 órai pihenővel másnap este fog megérkezni. Ha Szebent elfoglalta, akkor Erdélyben befejezte a hadjáratot, akkor Déván át Magyarországra mehet, hogy ott is megtegye a magáét és ez esetben a parancsnokságot Czetznek adja át. Medgyesen Bem 1500 embert és 4 ágyút hagyott hátra Perczy alezredes parancsnoksága alatt, maga pedig a sereg zömével felkerekedett Nagyszeben felé. Még aznap eljutott Nagyselykig.

A magyar sereg 10-ről 11-re virradó éjjel egy órakor érkezett meg Nagyselykre és reggel 6 órakor már indult is Szelindekre, ott Bem déli pihenőt tartott és szétszórt egy kozákcsapatot. 12 órakor Nagycsűrre folytatta útját s délután 4 órakor a hadtest a város szélén csatarendben állt. Szakadó esőben indult el Segesvárról, de Bem nem ismert akadályt. A sereg 53 óra alatt 85 kilométer utat tett meg s most ott állt Szeben fellegrája alatt, melyet el kellett foglalnia. És ez most, amikor Puchner még messze járt, megvalósítható feladatnak látszott.

Szebennek tartott a császári sereg is, csak hogy az idővesztéséget már nem lehetett behozni. Uracca és Stutterheim dandára március 11-én éjfél tájban hagyta el Segesvárt, de nem a hosszabb és kényelmesebb, hanem a rövidebb, de nehezebb úton. Berethalmon és Újgyházán át 34 órai fárasztó menettel március 12-én reggel az elővéd elérte Veresmartot, a derékhad pedig Újgyházát. 12-én hajnalban itt értesültek a megdöbbentő eseményről: 11-én este 9 órakor hosszú, kemény harc után a magyarok elfoglalták Nagyszebent, s az ottani osztrák-országi helyőrség Nagytalmácsra vonult vissza. Heydte Bem nyomában eljutott Paratélyig, de onnan március 12-én visszavonult Szentlászlóig. Az osztrák főerőknek tehát a segesvári késlekedés után nem volt módjuk rá, hogy idejében Nagyszebenhez érkezzenek és felvegyék a harcot az ostromra készülődő magyar haddal. Az osztrák parancsnokok a hosszú, megerőltető menetelés után feltétlenül pihentetni akarták a sereget, s ezzel időt vesztek. De miután megállapították, hogy Bem a medgyesi útvonalon tart Szebennek, miért nem ők is ezen az úton eredtek nyomába? Alighanem ez is egyike volt Puchner balfogásainak.

Szebent a császáriak részéről a Pfersmann altábornagy parancsnoksága alatt két zászlóalj, némi lovasság és tüzérség, Skarjatyin ezredes vezetésével pedig az 1960 gyalogosból, 120 kozákból és 6 ágyúból álló orosz oszlop védte.

A magyar sereg közeledtének hírére az osztrák-országi erők védelmi állásokba vonultak. Skarjatyin ezredes az Öreghegy körüli síkságon állította csatarendbe csapatait: a 4 gyalogos zászlóaljat, az 5 kozák századot a 6 ágyút. Az orosz egységek a nagycsűri országúttól nyugatra álltak lel. Az első védelmi vonalat a nagycsűri országúton felállított 6 osztrák gyalogoszázad és a tüzérség alkotta, amely az országúttól jobbra, az Öreghegyhez közelebb állt fel. A második védelmi vonal főként az oroszokra épült. Középen 2 zászlóalj, amelyet az osztrákok 4 ágyújának kellett támogatnia, a szárnyakon kozák századok álltak. 700 főnyi osztrák újonc alkotta a tartalékot. A városban tartózkodott még a Turszky ezred $\frac{1}{2}$ zászlóalja, a Leiningen gyalogezred 2 százada, egy román század, a medgyesi helyőrség egy része és Alberti portyázó lovascsapata. A szász nemzetőrség mintegy 2 százada a városfalakat szállotta meg. Bem március 11-i jelentése szerint az egyesített osztrák-országi erők összesen 3500 gyalogost (a szászokkal együtt 4500-at), 400 kozákot, 100 osztrák dragonyost, tehát összesen mintegy 5000 fegyverest számláltak. Az

ágyúk valószínűleg együttesen 3 üteget tettek ki.

Ami a város védelmét illeti, a védők részéről rendkívül sok mulasztás történt. Sem a csapatokat, sem a város védőműveit, sem a várágyúkat nem használták fel úgy, ahogyan kellett volna. Azt hitték, hogy Bemet – ha ismét közeledni mer – ugyanúgy véres fővel verik vissza, mint az emlékezetes január 21-én. A várost őrző szász nemzetőrséget estefelé szállására bocsátották, mintha minden a legjobb rendben ment volna, noha odakünn már javában folyt a harc. A várost övező föld- és cölöpgát kapuit elmulasztották becsukni, a város keleti és nyugati oldalára egyáltalán nem küldtek őrzőket. Az osztrákok kém szolgálata sem működött valami fényesen, amint az kiderül Nahlik hadbíró századosnak Szeben eleste után készített jelentéséből, amely szerint Szebenben meg voltak győződve arról, hogy Bem serege meg van osztva: fele Bukovinával szemben áll, a másik fele Medgyest tartja. Ez is oka lehetett annak, hogy Szeben védelmét nem erősítették meg kellőképpen. A valóságban az egész magyar hadsereggel volt dolguk. Ennek létszámát Bem 5000 főben adta meg.

A magyar győzelem tehát várható volt, de az erélyes vezéren múlt, hogyan használja fel a rendelkezésére álló időnyereséget és hogyan irányítja az ostromot. Hiszen Puchner már teljes erejével úton volt, hogy segítséget vigyen Pfersmannak és Skarjatynnak.

Bem tábornok kezdetben pusztá demonstrációval akarta Szebent elfoglalni. Hadtestét végigvonultatta az ellenséges állások előtt, de sem az oroszok, sem az osztrákok nem mutattak hajlandóságot a megadásra. Bem tehát csatára fejlődte seregét. Gyalogságának egy részét az Öreghegy körzetébe rendelte, a tüzérséget pedig az országút két oldalán emelkedő magaslatokra vonultatta s ez ott a gyalogság fedezete alatt harci állást foglalt el. Pfaffenbrunn körzetéből egy másik magyar oszlop az ellenséges balszárnyat volt hivatva fenyegetni. A jobbszárnyon a magyar csapatok leereszkedve az Öreghegy lejtőin az oroszok által megszállt szőlők felé törtek előre. Az orosz gyalogság hősiességgel állta a magyar tüzérségi tüzet, a kozákok pedig rohamra indultak a magyar jobbszárny ellen, de olyan hatásos kartácstűz fogadta őket, hogy szétugrottak, a gyalogság balszárnya mögé menekültek s onnan ki sem mozdultak. Bem folyton erősítette arcvonalát, kiszorította állásából Skarjatyint, aki új állást foglalt el. Közben a Württemberg huszárok Szentersébet felé, a Kiss alezredes parancsnoksága alatt álló Vilmos- és Coburg-huszárok az oroszok balszárnya – főként az ott elszigetelten álló üteg – ellen indítottak támadást. Szuronyrohammal tört előre a székely had is az orosz közép ellen. Két gyalogos zászlóalj óriási nyomása végül megtörte a derekasan védekező orosz sereget, mely elhagyta a szabad teret és este 7 óra tájban a város védőfalai közé húzódott vissza. A síkon már csak a magyar had állt. Hozzá kellett készülnie a város ostromához.

Bem ágyúit közelebb rendelte a falakhoz, gránátokkal kezdte lövetni az erődítményeket és a várost. A székelység rohamokkal kísérletezett, de az oroszok visszaverték. Támadott a bécsi légió és a torontáli zászlóalj is, megmászták a sáncokat, mire az oroszok a külvárost elhagyva a felsőváros falai közé húzódtak, amit azután minden erőfeszítés ellenére sem sikerült bevenni. Márpedig enélkül az alsóváros megtartására sem volt kilátás.

Az ostromló katonák kimerültsége és az elszenvedett veszteségek miatt Bem rövid időre beszüntette az ostromot. De a város elfoglalásáról nem mondhatott le, hiszen okkal tartott attól, hogy Puchner serege odaérkezik és akkor a fényes győzelemmel kecsegtető hadmozdulat keserves utóvédharcokba torkollhat. Abban bízhatott, hogy időben megérkezik Bethlen Gergely kerülő osztálya, amelynek a sereg hátvédjét kellett alkotnia, de ennek egyelőre nem volt jele. Hogy az

ostromot megkönnyítse, néhány gránátot vettetett Szebenre, ám a kigyulladt házak fénye a magyarok sorait még inkább kitette az orosz golyóknak. A győzelem kétségesnek látszott. A vezér olyan fáradtnak látta seregét, hogy nem kockáztathatott meg újabb rohamot. Közeledett az éj és Bem úgy határozott, hogy a döntő ostromot másnapra, március 12-re teszi át. Ekkor kapta a hírt, hogy Bethlen oszlopa a 11. honvédszászlóaljjal az élen megérkezett. A hírtől fellelkesülve Bem azonnal újabb támadást rendelt el. Tüzérségi tüzellel nyitott utat a gyalogságnak és friss, pihent csapatok léptek a színre. A 11. zászlóalj énekelve rohant a sáncokra és a külvárosokon át a kapuknak, utánok a fellelkesült székelyek és a Máriássyak új meg új rohamra indultak. Az orosz parancsnok erre visszavonulót fúvatott és a nagylaktanya körül elkezdte a visszavonulás elrendezését. A város lakosai fejüket vesztve rohangásztak, fogatoltak, s indultak gyalog és szekereken, nehogy a visszavonuló orosz csapatoktól lemaradjanak. A piactéren megdöbbenve állt a szász nemzetőrség. Csak a császári csapatok tartották még a kapukat Puchner megérkezésében bízva.

Bem csapatai az ellenséges jobbszárnyat ügyesen megkerülve este 9 órakor a Sagburg és Elisabeth kapun át betörték a városba anélkül, hogy ott rögtöni ellenállásra találtak volna. Közben a külváros is kigyulladt, az égő házak lángja pokoli képet mutatott. Skarjatin, nehogy a magyarok elvághassák visszavonulási vonalát, a városba hatolt s onnan Pfersmann altábornagy csapataival együtt visszahúzódott Nagytalmácsra.

Március 11-én Bem tábornok leghőbb vágya teljesült: Szeben, a szász és román reakció főfészke magyar kezekben volt. Este fél 10 órakor a büszke város – melyen nem fogott hajdan a török golyója sem – megadta magát a győztes magyar sereg kénye-kedvére. Az osztrák hadvezetés csődöt mondott, Puchner látszatra ragyogó terve, Bem megkerülése Apold felől, nem sikerült, sőt, a szemfüles lengyel vezér nem csak kikerülte a neki kifeszített hálót, de villámcsapásként elfoglalta Nagyszebent is, ahol az ostrom terhét szinte teljesen az orosz csapatoknak kellett viselniük. A csapatok vesztesége a cári oldalon 99 halott, 105 sebesült és 35 eltűnt, míg a magyaron 150 ember volt.

Puchnert óriási mulasztás terhelte, hiszen március 10-én már tájékozódott Bem mozdulatáról, s arról is, hogy Malkowski hadteste Bukovina felé távozott, tehát tőle nem kaphat gyors segítséget. Március 10-én tehát erőltetett menetben Szebennek kellett volna vezetnie seregét és ily módon talán még beavatkozhatott volna az ottani eseményekbe. De Puchner teljesen elvesztette a fejét, s még a lovasságot és a lovasüteget sem indította előre. Abban bízott, hogy Bem 12-e előtt nem érkezik Szeben falai alá és az ottani orosz védelem biztosan tartani tudja a várost 24 órán át. A vereség után Skarjatyin szemére is vetette Puchnernak, hogy cserben hagyta őt, amikor oly sok időt pocsékol el Segesvárnál, ahonnan 4-5 órával korábban is elindulhatott volna. Szeben elestének hírére Puchner nyomban beteget jelentett, átadta a parancsnokságot Kalliany tábornoknak s ő maga a legrövidebb úton Havaselvére igyekezett.

A magyar tábor örömmámorban ünnepelt. Szeben bevételében joggal láttak győzedelmes fordulópontot az erdélyi háborúban. Élelmet, gyalogsági fegyvereket, várágyúkat, 3 lőpormalmot, ágyúöntödét és 21 újonnan öntött ágyút zsákmányoltak. Meg lehetett kezdeni a sereg újjászervezését, gyarapítását. Az addig jobbára csak lándzsákkal felfegyverzett 200 főnyi székely segítőhad végre korszerű fegyvereket kapott s illő kiképzésben részesült. A 11. és a Máriássy zászlóaljakat 1300 főre egészítették ki. Bem magához vonta Perczynek addig Medgyesen tartózkodó csapatát s Bánffy János nemzetőreit is. Kolozsvárról megérkezett az erősítés is, az 50. és 32. gyalogosztályok és Herkalovics őrnagy vezetésével egy lovascsapat. Március 15-re a

hadsereg létszámra 14-15 000 főnyi gyalogosra, 2000 lovasra és 50 ágyúra nőtt.

Nagyszeben polgárai – nem utolsó sorban a császári propagandának köszönhetően – Bem tábornok csapatait felforgató latroknak vélték. A vereség után a városban maradtak remegtek a bosszútól és a fosztogatásoktól, és biztosak voltak abban, hogy korábbi kiváltságos helyzetüket elveszítették. Persze már az ostrom idején keserű érzéssel kellett gondolniuk az osztrák hadvezetésre, amely ügyetlen stratégiájával cserbenhagyta a várost, amely a döntő órákban csakis az orosz segédhadra és a védelem nagy feladatát ellátni végképpen alkalmatlan nemzetőrségre támaszkodhatott. Tanúja volt annak is, hogy az orosz csapatok, amelyekben oly szilárdan bízott, rendetlenül menekülnek, sőt, őket megelőzve iszkolnak az osztrák tisztek, az ellenség prédájául hagyva a gazdag lőszerkészletet a piactéren, a fegyverraktárakat és a bástyákon az ágyúkat.

A szász polgárság azonban már az ostrom utáni órákban tapasztalhatta, hogy Bem a győztes seregben nem tűri a rablást és erőszakoskodást, s a bekövetkezett kihágásokat szigorúan megbünteti. Március 12-én azután a tábornok kiáltványt intézett Szeben lakosaihoz. A magyarországi nemzetiségi kérdés és az 1848-49-es forradalom történetében kiemelkedő helyet elfoglaló dokumentum szövege a következő:

„Szeben lakosai! A magyar hadsereg azért jött, hogy megmutassa, miképp ti ármánynak vagytok játszólabdája. Mozgalmaitek vezetői és ferde hírlapjaitok a magyar hadsereget csupa népsöpredékből álló föllázadt csoportnak nevezik, melynek nincs más célja, mint rabolni, égetni, gyilkolni. Szászrégent hozzák fel mindig például, pedig Szászrégent nem a magyar hadsereg égette fel és rabolta ki. Azon szász városok, melyek a magyar hadseregnek ellen nem álltak, meg lőnek kímélve: így Beszterce, Medgyes, Segesvár és Szászváros.

A magyar hadsereg, fegyverrel kezében, tartós s a polgári szabadságon alapuló békét akar kivívni a magyar királyság határai között, miután a király által szentesített törvények, ármánykodások következtében, megsemmisítették és kigúnyoltattak.

Magyarországon minden honpolgár, nemzet- és valláskülönbség nélkül egyenlő szabadságot kell, hogy élvezzen; ezért mondott le a nemesség előjogairól, s lett a paraszt a hűbéri tartozások eltörlése által szabad polgárrá emelve.

A magyar hadsereg az önkény, a katonai és tiszaturalom ellen harcol. Ezért a kényuralomhoz szítók, a császári katonaság és a hivatalnokok legesküdtebb ellenségei.

A magyar hadsereg a közös népszabadságért harcol, ezért küzdenek soraiban mindenféle népfaj ivadékai, mi által egyszersmind az európai népszabadság előharcosául lőn fölszentelve.

A magyar hadsereg előtt szent a békés polgárok személye és vagyona. Ha seregeim nem kényszerülnek az általatok emelt torlaszok mögött orosz szuronyokon és ágyúkon át törni utat maguknak, ha nem kellett volna a várost rohammal bevenniök, ezt magatokon is tapasztalhattátok volna. De a győző harcfi elkeseredésének az első órákban nem lehetett gátat vetni. Mostantól fogva azonban a legszigorúbb parancsokat adtam ki, hogy a tulajdon megkíméltessek. Ti orosz segítséget hívtatok. Ez reátok egész Európa előtt a szégyen, ügyünkre pedig a jogosság bélyegét ütötte. Ez nem lehetett az erdélyi összes

szászoknak kívánata, kik kevéssel ezelőtt oly orosz oroszgyűlölők valának. Ezen tett vádja alól csak annak nyilvános visszahúzása által tisztíthatjátok meg magatokat.

A magyar kormány, mely minden múltra a feledés fátyolát veti, biztosítja hivatalnokaitok szabad választását. Válasszatok olyanokat, kik érdekeiteket jobban tudják védeni.

Egyetlen meneküléstek a Magyarországgali egyesülésnek elismerése és jóváhagyása. A választás nem lehet nehéz a polgári szabadság és a kancsuka között, mert hogy mi célja az orosz támogatásnak, tapasztalni fogtátok volna. És azt is tudhatjátok már, mily jól ment volna dolgotok, ha nemzetiségtek és politikai létezésetek, a magyar helyett mivel titeket elrettenteni kísértettek, az oláhokéban olvadt volna föl.

Én nem maradhatok itt, tovább kell folytatnom hadimunkálataimat. De valamint az általam kihirdetett közbocsánatot még a vandál oláhok irányában is megtartottam, úgy irányotokban is meg leend tartva, ha valahára észre tértek, s valamint a katonai befolyásról, mely kisajtol, úgy az orosz intervencióról, mely efölött rátok mint németekre szégyent hoz, lemondotok. Ez elhatározástokban egész erőmmel gyámolítani foglak, s csak tőletek függ, hogy barátként vagy ellenségképpen térjek-e vissza.

Ti oláhok is józanodjatok ki, űzzétek el csábítóitokat, csatlakozzatok a magyar kormányhoz és szabadelvű alkotmányhoz, mely nektek szabadságot és birtokot adott, minél többet senkitől sem kívánhattok, ellenben mindent, magát az életet is elveszíthetitek.

Csak így eszközölhetünk békét, mely a polgárháború által egészen kisajtol s a legborzasztóbb gyilkolások által irtózat színhelyévé süllyedt hazátoknak annyira szükséges.

Szeben, főhadiszállás, mart. 12. 1849.

BEM J. fővezér

Száz éve írták

Ady Endre: A protestáns tévedés

Protestáns bolondulást szerettem volna inkább és először írni, de féltem, hogy a régi hitvitázók finnyás unokái elfelejtették az egykori szótárt. Ám szeretnék összeakaszkodni néhány olyan emberrel, akik ma néma, beavatott bölcsek gyanánt titkolják a titkot, melyről a veréb is csiripel. „Tehát – súgja a kerületi kurátor-gróf vagy a szuperintendens a nagytiszteletű úrnak – most kell a magyar protestánsoknak elővigyázóbbaknak lenniök, mint valaha. Nem trializmus, hanem

centralizmus készül a Monarchiában, s a Habsburgok hadseregén kívül ehhez okvetlenül szükséges egy magas, sőt legmagasabb morális egység. A jövendő Hatalom az adott bábeli viszonyok közt, de lelke szerint is a katolikusságot választotta nagy egyesítőnek. Ezt, a katolikusságot, akarja annak idején mindenfelé s legerősebben hangsúlyozni a szélső ultramontánságig a Monarchia. Mi azonban, magyar protestánsok, ezúttal bölcsek s szent hitünk érdekében ravaszok is tudunk lenni. Sietünk a nekiindult centralizmus szolgálatjára, hogy az álmétkodva, visszadöbbenve vegye észre: a protestantizmus megbízható, jó gyermek.” Így sugdosódnak a protestantizmus egyházi és világi nagyfejű bölcsei, akik Tisza Istvánban ma csupán és egyedül a protestantizmus fölálldozó bajnokát s megváltó vezérét látják. Ide vitte a magyar protestantizmust a Bertalan-éjek, a gályarabságok, vértörvényszékek s pátensek együgyű félelme, és az, hogy már régen nem tud protestáns és haladó lenni. Hiszen tiszteletreméltó az Antal Gáborok hitvédő, ravaszkodó, naiv buzgósága, ha helyes látással járna együtt. De Székesfehérvár katolikus püspöke ugyanekkor vétót kiált az abszolutizmusnak, s Tiszát, a kálvinista pápát, a legveszedelmesebb kriptoklerikális sajtó vette szárnyai alá. Tisza István naiv protestánsai katolikusabbak akarnak lenni a katolikusoknál, s a centralizmus mégis meglesz, ha nem jöhet más, mint centralizmus. Ez a protestáns tévedés, illetve bolondulás, mely ha nem tévedés, bolondulás volna: már ma katolizálniok kellene az összes magyar protestánsoknak és zsidóknak. A román és szerb görögkeletieknek nem, mert azoknak nincs Tisza Istvánjuk, s azokkal ezután is, és főleg ezért, úgy fognak bánni, mint hímes tojással. Napjaink egyik legbúsabb szenzációja az aulikus, népellenes, ultramontán protestantizmus, mely elmaradt, gyáva tudatlanságában elfelejti, hogy minden ravaszkodásnál többet ér éppen a centralizmus hadsereg-példája: az öklöt mutató, szívós és kész erő. Tisza talán tudja, mit csinál, a protestánsok kevés kivétellel nem, és ha megint csakugyan rajtuk ütne a veszedelem, megint a magyar katolikusoknak kellene megvédeni őket.

1913. január 1.

Európa története VI.

Norman Davies angol történész *Európa története* című könyvében könyörtelenül leszámol minden olyan illúzióval, amely szerint a totalitárius rendszerek között érdemes volna minőségi különbséget tenni, például, hogy a szovjet kommunisták célkitűzései mégiscsak humánusabbak lettek volna, mint a nácié. E kánon abból indul ki ugyanis, hogy a kommunizmus legfőbb célja, a társadalmi igazságosság megteremtése pozitív törekvés volt, míg a zsidók kiirtására és a más nemzetek alávetésére irányuló hitleri program teljes mértékben destruktívnak minősíthető. Mindazokat, akik ezt vallják, a bolsevik propaganda sikeresen indoktrinálta, és legnemesebb társadalomjavító szándékaik ellenére is a kommunizmus „társutasává” tette.

1929-től kezdve a tervszerű modernizáció valaha történt leggrandiózusabb kísérlete játszódott le a Szovjetunióban. „A vállalkozás olyan radikálisan könyörtelen volt, hogy számos történész szerint nem is az 1917-es események, hanem ez jelenti az igazi orosz forradalmat – írja az angol történész. – Lehetővé az tette, hogy Joszif Sztálin kaparintotta meg a legfőbb hatalmat, aki 1922-től volt az SZKP főtitkára.

Joszif Visszarionovics Dzsugasvili (1879-1953), más néven Koba, vagy ahogy a világ ismeri, Sztálin, a patológus bűnöző legkirívóbb példája a történelemben, aki bűnözői tehetsége révén került hatalomra. A Guinness rekordok könyvében az első helyet foglalja el a tömeggyilkos kategóriában. Sztálin Didi-lilóban, a grúziai Gori közelében született, egy alkoholista apa és egy elhagyott, buzgón vallásos anya gyermekeként. A grúzok szerint őszét volt. Mindenesetre semmiképpen sem orosz, noha orosz ortodox papneveldébe küldték tanulni. Onnan kizárták, de akkorra már megfertőzte a Grúziában idegen hitnek számító orosz ortodox vallás paranoiás nacionalizmusa. A forradalmi politikába a politikai és a bűnözői alvilág zavaros határterületén kapcsolódott be. A bolsevik pártban 1908-ban szerzett nevet magának, amikor a cári korszak leglátványosabb rablását végrehajtva kifosztotta a Tbiliszibe tartó postakocsit, majd a zsákmányolt arannyal eltűnt a helyszínről. Elfogása után többször is Szibériába száműzték, ahonnan ismételtelen megszökött. Ez a körülmény ébresztette azt a gyanút, amelynek elsőként legirigyebb életrajzírója, Trockij adott hangot, hogy Sztálin a cári titkosrendőrség, az *Obrana* ügynöke volt. Utolsó szökését követően 1917 elején Petrográdba érkezett, s noha sem újságírói, sem marxista képzettsége nem volt, a Pravda főszerkesztője lett. A forradalmi időkben Lenin a nemzetiségi ügyek népbiztosává nevezte ki. Caricinben (a későbbi Sztálingrádban) lojális kört szervezett maga köré, akik később is kitartottak mellette. Pályafutásának legveszélyesebb pillanata 1920 augusztusában következett be Lengyelországban, ahol a délnyugati front parancsnokaként figyelmen kívül hagyta a parancsot, hogy egyesítse csapatait Tuhacsevszkij hadseregével, és az ezt követő katasztrofális vereségért a pártbíróság őt tette felelőssé. Noha szokás szerint most sem tudták sarokba szorítani, az esetet mégsem felejtette el. (Tizenhét évvel később Tuhacsevszkijnek és négy másik 1920-as bajtársának a halálos ítéletét az a három tábornok írta alá, akik mindannyian Sztálin alatt szolgáltak a délnyugati fronton.)

Sztálin Lenin első betegsége alatt lett a párt főtitkára, és még azt is túlélte, hogy Lenin megkésve ugyan, de a leváltását javasolta. Trockij szerint Sztálin mérgezte meg Lenint, hogy elkerülje a további kellemetlenségeket. Ezt követően, miután már a Csekát és a pártkongresszust is a markában tartotta, semmi sem állhatott az útjába. A ravaszság és a cinizmus mesteri elegyítésével építette birodalmát. Valamennyi rangidős vetélytársát kijátszotta, olyan ügyekkel bízva meg őket, amelyeket aztán vagy nyugodtan a maga számlájára írt, vagy éppenséggel ellenük fordított. Öt évébe került, amíg térdre kényszerítette Kamenyevet, Zinovjevét és Buharint, és hétbe, mire Trockijt is legyőzte. Aztán hozzálátott meggyilkolásukhoz. Családi élete nem volt. Második feleségét az öngyilkosságba kergette. A Kreml egyik szobájába visszahúzódva, remeteként élt, lánya, Szvetlana Allilujeva viselte gondját, akinek visszemlékezései jelentik a legfontosabb forrást Sztálin életéről. Napközben aludt, és éjszaka dolgozott talpnyalói társaságában, miközben szünet nélkül gramofont hallgatott és némafilmeket nézett, pihenni pedig a dácásjába vonult vissza. Csak ritkán lépett a nyilvánosság elé, és kevés beszédet mondott. Grúziát minden évben felkereste, és ilyenkor őt teljesen egyforma vonattal utazott, mindegyikben egy hasonmásával, hogy így is csökkentse az orgyilkosság veszélyét. Pedig kevés oka volt az aggodalomra. Természetes halál végzett vele. Később, noha az oroszok kívül semmilyen idegen

nyelvet nem beszélt, a külügyek terén is éppoly sikeresnek bizonyult, mint a zsarnokság fenntartásában és a hadigazdaság irányításában. Egy szuperhatalom megkérdőjelezhetetlen uraként érte a vég.”

A korszakba kódolt sötét reménytelenséget tökéletesen illusztrálja az a tény, hogy Sztálin legfőbb vetélytársa, a kiváló intellektusú Trockij – a polgárháborús idők hadügyi „népbiztosa” – sem riadt vissza a leggátlástalanabb propagandaeszközök és a legkönyörtelenebb terror alkalmazásától, ha a bolsevik puccs sikerének biztosítása volt a cél. Mindenesetre Trockij már 1924-ben felismerte, hogy a Lenin által a „forradalmi párt sírásójának” nevezett Sztálin megállíthatatlanul menetel a hatalomátvétel felé: „A történelem dialektikája már a horgára akasztotta, és hamarosan fel fogja emelni őt. Mindannyiuknak szükségük van rá, a megfáradt radikálisoknak, a bürokrátáknak, a neppereknek, a kulákoknak, a feltörekvőknek, minden egyes csúszómászónak, aki a forradalom felforgatott talajából mászott elő. Az ő nyelvüket beszéli, és tudja, hogyan vezesse őket. Sztálin lesz a Szovjetunió diktátora.”

Davies szerint, mint a politikai hatalom manipulátora Sztálin joggal tarthat igényt a 20. század legnagyobb emberének címére. Egyszer azt a szerénynek tűnő megjegyzést tette: „Vezérek jönnek és mennek, de a nép marad.” Valójában vezetése alatt a nép volt az, amelynek mennie kellett, és a vezér maradt. Egyetlen ember akadt csupán, aki gonoszságban hozzá fogható volt, egy alacsony, másféle bajuszt viselő férfi, akivel Sztálin sohasem találkozott, és aki közel sem volt olyan sikeres, mint ő.

Amint Sztálin nyeregbe került, a szovjet emberek élete fenekestül felbolydult. A lenini NEP (Új Gazdaságpolitika – a szerk.) jórészt helyreállította a társadalmi és gazdasági egyensúlyt; de a kommunista eszmék további terjesztését már nem tudta elősegíteni, és a Szovjetuniót sem tette alkalmassá a modern hadviselésre. Sztálin azonban, aki bízott a terror korlátlan hatalmában, olyan nyaktörő programba kezdett, amelynek révén egy évtized alatt első osztályú ipari és katonai nagyhatalmat akart kovácsolni a Szovjetunióból. A célkitűzések szédítőek voltak; ugyanakkor emberi életben nagyobb károkat okozott, mint bármelyik másik európai katasztrófa, beleértve a második világháborút is. Apologétái, akik eldugott egyetemeken a mai napig vígan tenyésznek, így tréfálkoznak ezzel: „anélkül, hogy összetörnénk a tojást, nem lehet rántottát csinálni”. Ámde a „rántotta” ehetetlen lett – Sztálin azokat az embereket törte össze, akiknek az életén állítólag javítani akart. A rendszer hat egymáshoz kapcsolódó elemre épült: a központi tervezésre, a gyorsított ütemű iparosításra, az újrafegyverkezésre, a kollektivizált mezőgazdaságra, az ideológiai harcra és a politikai terrorra.

A sztálinista tervezési módszerek példa nélkül állnak a történelemben. Az állami tervbizottság, a *Goszplan* kapott felhatalmazást arra, hogy elkészítse azt az ötéves tervet, amely a gazdasági élet valamennyi ágának legapróbb részletét is szabályozta – a termelést, a kereskedelmet, a szolgáltatásokat, az árakat, a béreket és a költségeket. Minden vállalatnak és minden dolgozónak normát szabtak, amelyet vita nélkül teljesíteni kellett. Mivel a szovjet állam volt ez egyetlen munkaadó, a dolgozók „tervrabszolgák” lettek. A párt ráadásul „szocialista munkaversenyt” hirdetett, ami azt jelentette, hogy a munkásoknak kötelezően túl kellett teljesíteniük a terveket, ahogy azt a legendás szénbányász, Alekszej Sztahanov tette. Az 1928-32-es, az 1933-37-es és az 1938-42-es ötéves tervek óriási gazdasági növekedést és termelékenységgjavulást tűztek ki célul. Az erőltetett iparosítást a lakossági fogyasztás radikális visszafogásával akarták elérni, vagyis „dolgozz többet, egyél kevesebbet”. Az ipari növekedés ütemét évi 20 százalék fölött határozták meg. A

bruttó ipari termelés valóban fantasztikus sebességgel emelkedett: 1928-ban a termelés az 1913-as szint 111 százalékán állt, 1933-ban már 281 százalékán, 1938-ban pedig 658 százalékán. A nehézipar – az acélgéártás, a szénbányászat és a vegyipar – minden szempontból elsőbbséget élvezett. Ugyanakkor a mennyiség teljesen háttérbe szorította a minőséget. A selejt társadalmában a statisztikai adatok hamisítása lett az új hitvallás, amelynek a temploma a moszkvai Gazdasági Vívományok Állandó Kiállítása lett.

Az újrafegyverkezést hivatalosan nem jelentették be, de a változások első számú haszonélvezője kétségtelenül a hadiipari komplexum volt. A különálló és titkos hadiipari szektornak saját gyárai, munkásai és költségvetése volt (ennek a különálló költségvetésnek a létét egészen 1989-ig tagadták). 1932-től kezdődően a Vörös Hadsereg már meg tudta hívni német partnereit közös hadgyakorlatokra, ahol felvonultathatta a legmodernebb eszközöket, tankokat, harci repülőgépeket és ejtőernyős alakulatokat.

A mezőgazdaság 1917-ben elhalasztott kollektivizálását most ismét elindították, anélkül, hogy annak áldozataival a legcsekélyebb mértékben is törődtek volna. Az élelmiszer-ellátást teljes állami ellenőrzés alá akarták vonni egy olyan időszakban, amikor a vidéki munkaerő nagy része az újonnan létesült iparvárosokba kényszerült. Az 1929 és 1938 közötti tíz évben a 26 milliónyi paraszt mintegy 94 százalékát terelték be a mintegy negyedmillió kolhozba, azaz állami tulajdonban lévő termelőszövetkezetbe. Hetvenévnnyi viszonylagos emancipáció után az orosz parasztokat puskákkal kényszerítették ismét jobbagysorba. Aki ellenállt, azt lelőtték vagy deportálták. A gyilkosságok igazolására pedig kreáltak egy képzeletbeli ellenséget, a zsugori, gazdag parasztot, a kulákot. Az országot természetes, sőt mesterségesen előidézett éhínségek tizedelték. A becslések szerint 15 millió férfi, nő és gyermek pusztult el. A mezőgazdasági termelés 30 százalékkal visszaesett. Az angol történész így írja le a társadalmi tragédiát:

„»A falvak lakóinak – férfiak, nők, gyerekek – egynegyede feküdt holtan vagy haldokolt a negyvenmillió lakosú végtelen területen, amely olyan volt, mint valami egybefüggő, hatalmas Belsenben. A többi, a kimerültség különböző stádiumában lévő emberben már annyi erő sem volt, hogy eltemesse családtagjait vagy szomszédait. Akárcsak Belsenben, itt is a rendőrség vagy a párthivatalnokok soraiból szervezett, jól táplált osztagok felügyelték az áldozatokat.«

1932-33-ban a szovjet kollektivizálási kampány keretében a sztálini rezsím mesterséges éhínséget szabadított Ukrajnára és a kozákok lakta szomszédos vidékekre. Minden élelmiszert begyűjtöttek, katonai kordont húztak a vidék köré megakadályozandó, hogy élelmiszer-utánpótlás jusson a területre, majd hagyták, hogy az emberek éhen haljanak. A céljuk az volt, hogy kiirtsák az ukrán nemzettudatot, és elpusztítsák az »osztályellenséget«. A halálos áldozatok száma elérte a hétmilliót. A világ már sok éhínséget látott, és nem egyet közülük a polgárháború szabadított az emberekre. De ez az államilag kitervelt és népirtással felérő éhínség egyedülálló a világtörténelemben.

Vaszilij Grosszman később így írta gyerekekről: »Láttak már a német táborokba hurcolt gyerekekről készült fényképeket? Épp ilyenek voltak ezek is: vékony, apró nyakukon úgy ült a fejük, mint valami hatalmas, súlyos labda, mintha golyókat látna az ember... a csontjaikat pedig sárgás, áttetsző bőr borította... Tavaszra pedig eltűnt az arcuk. Helyette madárszerű, csőrös fejük lett, némelyek békaszerű vonásokat öltöttek, mert a szájuk elkeskenyedett és kifehéredett, megint mások tátott szájú halra kezdtek hasonlítani... Szovjet gyerekek voltak ők is, és szovjetek voltak azok is, akik megölték őket.«

A külvilág minderről semmit sem tudott. Az Egyesült Államokban Pulitzer-díjjal tüntették ki a New York Times tudósítóját, aki négy szemközti szabadon beszélt a milliók haláláról, de lapjában erről semmit sem közölt. Angliában George Orwell panaszkodott azon, hogy a terror és az éhínség »elkerülte a legtöbb oroszbarát angol figyelmét«.

A történésznek, Robert Conquestnek, aki végül meggyőző bizonyítékok alapján feltárta a történetet, azzal kellett küszködnie, hogy miképpen tudná szemléltetni e szörnyűség méreteit. 412 oldalas könyvéhez, amelynek minden oldalán körülbelül 500 szó áll, azt írta bevezetőül: »körülbelül húsz elpusztult emberélet esik e könyv nem minden egyes szavára, hanem minden egyes betűjére.«

Az 1930-as években intézményesített sztálinista ideológia számos fikciót teremtett, amelyeknek semmilyen tudományos értékű politikai filozófiai alapja nem volt, sőt radikálisan szakítottak a lenini internacionalista marxizmussal is. E dogmákat azután abszolút és megdönthetetlen igazságként kellett elfogadni:

- Sztálin, Lenin „legjobb tanítványa”;
- a kommunisták a nép választott vezetői;
- az oroszok a szovjet nemzetiségek „idősebb testvérei”;
- a Szovjetunió minden hazafias és haladó erő küzdelmének győzedelmes beteljesülése;
- az alkotmány a demokratikus hatalom forrása;
- a szovjet nép egységes és oszthatatlan;
- a társadalom csak a kommunista rendszer feltétlen szeretete révén életképes;
- a Szovjetuniót a nemzetközi kapitalizmus elszigetelte;
- a javak egyenlően kerülnek elosztásra;
- megvalósult a tudás és a művészetek hatalma;
- a nők egyenjogúvá váltak;
- létrejött a munkás-paraszt szövetség;
- a külső és belső ellenségre egyaránt lesújt a jogos népharag.

E dogmákat Sztálin *Kratkij kursza* (Az SZKP rövid története, 1939) szentesítette, és azokat a szovjet tudósoknak, tanároknak és törvényhozóknak halálos fenyegetés árnyékában kellett „boldogan” hirdetniük.

Sztálin személyi kultusza nem ismert határokat. A dicsőítő kórushoz az ország legjobb költői és művészei is csatlakoztak:

Sztálin, népek ragyogó Napja,
 Korunk soha le nem tűnő égiteste,
 Még a Napnál is több,
 Hisz a Napban nincs bölcsesség...

Vallási kérdésekben a sztálinizmus a jól bevált ateista elveket követte. Az állami oktatás harciasan egyházellenes volt. Az 1920-as és az 1930-as években kíméletlenül támadták az ortodox egyházat, templomokat romboltak le és papokat gyilkoltak. Később a manipulációra került a hangsúly: a második világháború alatt Sztálin a szent orosz föld védelmére szólította harcba az embereket, és számos templomot újranyitott. A kései sztálinizmusban az állami ateizmus és az ortodox hazafiság furcsa elegye alakult ki.

Az elnyomás és a terror sajátosan orosz eszközei – a még a cári rendszerben kiépült autokratikus igazságszolgáltatás és állami koncentrációs táborok hálózata, a GULAG – a CSEKA (OGPU/NKVD/KGB) irányítása alá helyezve már a bolsevik korszak legelején zökkenőmentesen működtek tovább. Ám az 1930-as években annyira felduzzasztották e szervek állományát, hogy a biztonsági szolgálatok létszáma csaknem elérte a Vörös Hadseregét, és a táborokban a lakosság tíz százaléka raboskodott. 1939-re a GULAG lett Európa legnagyobb „munkaadója”. Az ott dolgozó rabokat, *zekszekeket* szisztematikusan éhezettették, és a sarki hidegben túlhajszolták, ezért a táborokban a várható élettartam egy tél volt. Az ártatlan áldozatokat otthonaikból, falvaikból hurcolták el, majd nem létező bűnökkel, „szabotázzsal”, „osztályárulással” vagy „kémkedéssel” vádolták meg, és kínzással csikartak ki vallomást belőlük. A szokásos ítélet azonnali kivégzés vagy 8, 12, 25 évnyi börtön, illetve száműzetés volt, ahonnan kevesen tértek vissza élve. Az ország lakosainak megfélemlítésére a legjelentősebb áldozatoknak cinikusan megkonstruált kirakatpereket rendeztek. Ezek azt a célt is szolgálták, hogy elfedjék a legfontosabb akciók nagyságát és természetét. E három évtized alatt oly bénító félelem kerítette hatalmába a világ legnagyobb államát, hogy még a terrorról szóló konkrét információk túlnyomó részének kiszivárgását is sikerült megakadályozni.

„Ha a történelemkönyvekben arányos helyet szentelnének az emberi szenvedéseknek, akkor Vorkuta minden bizonnyal az egyik leghosszabb fejezet lenne – mutat rá Davies. – 1932-től egészen 1957-ig ez az orosz sarkvidéken, a Pecsora folyó mentén fekvő bányászváros volt a központja Európa egyik legkiterjedtebb koncentrációtábor-hálózatának. Sztálin GULAG-szigetvilágában a *Vorkutlag* csupán az észak-szibériai Kolima mögött maradt el, amelynek bejárati kapuja felett a következő jelszó állt: »A MUNKA BECSÜLET, DICSŐSÉG ÉS HŐSIESSÉG DOLGA«.

Az 1953-as zekszfelkelés idején Vorkutában mintegy háromszázezer lelket őriztek. Az évek során több ember pusztult el itt, mint Auschwitzban, és ezek az emberek lassan, kínszenvedések közepette haltak meg. Mindezek ellenére kevés történelemkönyv emlékezik meg róluk. Sok szemtanú számolt be a vorkutai szörnyűségekről, és ezek közül néhány angolul is napvilágot látott; de ezeket csak kevesen olvasták. Még egy részletes ismertető is megjelent a szovjet GULAG 2000 »létesítményéről«, ezt az egyik zsidó túlélő állította össze az 1970-es években. Beszámolója szinte semmi visszhangra nem talált. A szokásos táborok, börtönök és *pszikbolnyicák*, azaz »pszichiátriai kórházak« mellett a könyv egy fejezete a »haláltáborokkal« foglalkozik. Ezek olyan létesítmények voltak, például az észtországi Paldiski-öbölben, az oroszországi Otmutyinszkban vagy az ukrainai Holovkában, ahol az elítélteket arra kényszerítették, hogy mindenféle munkavédelmi felszerelés nélkül végezzenek olyan manuális munkákat, mint például az atomtengeralattjárók tisztítása vagy a földalatti uránbányászat. A sugárzás miatt bekövetkező halál csupán idő kérdése volt.

A *glasznoszty-korszak* tetőpontján a fehéroroszországi Minszk melletti Kuropati-erdőben a

helybeliek ásni kezdtek. Tudták, hogy a földben ott vannak azoknak a férfiaknak, nőknek és gyermekeknek a maradványai, akiket a nagy terror idején, ötven évvel korábban gyilkoltak meg. Több kör alakú vermet tártak fel, amelyek mindegyikében körülbelül háromezer ember maradványait találták meg. Megfigyelték azt is, hogy beljebb az erdőben még több tucat, ha nem több száz hasonló gödör van. De 1991-ben felsőbb utasításra abba kellett hagyniuk a munkát. Az út mentén felállítottak egy keresztet, s nem bolygatták többé az erdő sötét titkait.

1989-ben az orosz »Emlékezet« nevű szervezet, amely a sztálini idők titkainak feltárására szerveződött, kiásott egy hasonló, az 1930-as években keletkezett gödröt az uráli Cseljabinszk közelében. Nyolcvanezer csontvázat találtak benne. A golyó ütötte lyukak a koponyákon mindent elárultak. Ezek az emberek nem a Gulag túlfeszítetett munkatempójának estek áldozatul. »Az embereket az otthonukból hurcolták el – mesélte a helyi fényképész –, és ezen a helyen lőtték agyon őket, a gyermekeikkel együtt.«

Az emberben jogosan merül fel a kérdés: vajon még hány ilyen helyet rejt a hatalmas orosz föld?”

A sztálinista terror brutalitásában és irracionalitásában egyre fokozódott. Kezdetben az 1929 előtti *Goszplan* egykori mensevik irányítói, nemzetközi marxista történészek, a fehérorosz értelmiség és a jelentősebb személyiségek viszonylag ismeretlen munkatársai ellen irányult. Lenin özvegyét, Krupszkaját is figyelmeztették, hogy még ő is „leváltható”. A parasztok elleni terror, azaz a „kuláküldözés” 1932 után kezdődött, mivel a parasztok ellenálltak a kollektivizálásnak, és tiltakozásul helyenként leölték jószágaikat. A kuláknak nem volt világos definíciója, csupán a szegényebb parasztokat biztatták arra, hogy jelentsék fel módosabb szomszédjaikat. Az 1932-33-as nagy éhínség is a kollektivizálás egyik mellékterméke volt, és egyszerre két célt is szolgált: az ukrán nemzeti törekvések eltiprását és annak a területnek a tönkretételét, ahol a legtöbb tehető parasztgazdaság volt.

A politikai terror, azaz a „tisztozás” 1934 decemberében, a leningrádi pártvezér, Sz. M. Kirov meggyilkolásával kapott igazi lendületet. Az erőszakhullám egyre bővülő körre terjedt ki, és nemsokára elérte az SZKP vezetését, a Vörös Hadsereg tisztjeit, sőt magát az OGPU-t majd végül az egész lakosságot. Mivel minden áldozat kénytelen volt másik tíz vagy húsz „bűntársát” és ezek családját is feljelenteni, ezért csak idő kérdése volt, hogy az áldozatok száma ezrekre, majd a legvégén milliókra rúgjon. Eredetileg a tisztogatások célja az összes túlélő bolsevik és az általuk képviselt eszmék elpusztítása lett volna. De ez csak a kezdet volt. Az 1934-es XVII. pártkongresszus, a „győztesek kongresszusának” résztvevői alázatosan üdvözölték Sztálin győzelmét az „ellenzék” felett, de hamarosan ők is a vádlottak padjára kerültek, és soraikat megtizedelték. A három legfontosabb személy, Zinovjev (1936), Pjatakov (1937) és Buharin (1938) ellen folytatott koncepciós per után a régi bolsevik vezetők közül már csak egy volt életben: Trockij, aki 1940-ig erődítményszerű mexikói házába visszahúzódva élte túl ezt a korszakot. De a válogatás nélküli *jezsovcsina*, azaz Ny. I. Jezsovnak – Sztálin legfőbb hóhérjának – terrorja csak ezt követően bontakozott ki teljes erejével. Az ördögi gépezet belső dinamikájából egyenesen következett, hogy 1939 elején Sztálin és Molotov reggelenként több ezer áldozat ítéletét írta alá, miközben a titkosszolgálatok területi osztályai egyre több ártatlan civil áldozatot gyűjtöttek be, hogy teljesítsék az egyre növekvő kvótákat. A terror csak az 1939 márciusában tartott XVIII. kongresszus idején torpant meg, amelyen Sztálin hideg fejjel az általa degeneráltnak nevezett Jezsovra hárította a felelősséget; teljesen azonban csak a *Vozsny* halálával ért véget. „A

külvilág évtizedeken át képtelen volt felfogni a tényeket – összegzi Davies. – Nyugaton a terrorról szóló kósza híreket egészen addig túlzásnak tartották, amíg a hatvanas években meg nem jelentek Alekszandr Szolzsenyicin tényközlő írásai és néhány bátor tudós aprólékos kutatáson alapuló könyve. A legtöbb szovjetológus ezek jelentőségét is megpróbálta csökkenteni. A szovjet hatóságok pedig csak az 1980-as évek végén ismerték el a tényeket. Sztálinnak, Hitlertől eltérően, nem kellett a nyilvánosság ítélőszéke elé állnia. Áldozatainak számát lehetetlen pontosan kiszámítani; de nagy valószínűséggel nem sokkal marad el az ötvenmilliótól.

A sztálinizmus kétségkívül a leninizmus édesgyermeke volt, ugyanakkor sok olyan sajátosságot is kifejlesztett, amelyek Lenin életében még nem voltak fontosak. Trockij a változást »thermidori reakciónak« nevezte, és ez nagyban zavarja a szovjet-kommunista történelemtől folytatott vitát. Mindenesre nem szabad megfeledkeznünk arról az alapvető tényről, hogy a sztálinizmus volt az a keret, amelyen belül a szovjet kommunizmus stabilizálódott, és amelyen egészen 1991-ig a szovjet életforma alapult. Épp ezért a rendszer általános értékelésekor mindig a kommunizmus sztálinista, nem pedig lenini változatát kell figyelembe vennünk.” (Norman Davies: Európa története, Osiris, 2002)

Egy hónapja nem történt

Egy hónapja magyar szempontból nem történt siker a Budapesten megrendezett műkorcsolya Európa bajnokságon. Hogy is történhetett volna, amikor a Magyar Országos Korcsolyázó Szövetség elnöki tisztét nem sokkal a kormányváltás után egy olyan személy vette át, aki pártfunkcionárius, országgyűlési képviselői, polgármester – és még ki tudja, miegymás. Különösképpen, hogy az illető nem is szakember. A kontárságot és a kontraszelekciót jelentő aktuálpolitika a futball és sok más sportág után az oly szemet gyönyörködtető és szép hagyományokban, valamint dicső eredményekben igen gazdag műkorcsolyánkat is tönkretette.

Pedig egy műkorcsolya kontinens bajnokság a rendező ország versenyzőinek hatalmas előnyt és lehetőséget kellene, hogy kínáljon. A pártfunkcionárius is ünnepi megnyitójában, a „Hajrá Magyarország!” orbánista mozgalmi kiáltás előtt a Szocsi Olimpia főpróbájának nevezte a budapesti Európa bajnokságot, és reményét fejezte ki, hogy az ugyanolyan sikeres lesz, mint a tíz évvel ezelőtti.

Csak azt felejtette el megemlíteni az országgyűlési képviselő, hogy míg tíz évvel ezelőtt női egyéniben uralta a mezőnyt a magyar csapat, hiszen Sebestyén Júlia aranyérmes, Pavuk Viktória pedig negyedik helyezett lett, addig most nem hogy esélyesünk nem volt, de szinte nem is indult honfitársunk. Azt is elfelejtette megemlíteni a polgármester, hogy Pavuk Viktória, aki örömmel vállalta volna a megmérettetést, nem talált támogatóra a felkészüléséhez.

Arról sem beszélt a pártfunkcionárius, hogy a sport ügyének külön minisztériumot is

létrehozó első Orbán-kormány milyen óriási mulasztásokat követett el a műkorcsolya utánpótlás-neveléssel kapcsolatban. Tizenöt évvel ezelőtt ugyan ki hallott a spanyol műkorcsolyáról? Akkor azonban Madridban a sportág fejlesztéséről szóló döntést megfelelő intézkedések követték, és ma Spanyolországnak kétszeres Európa-bajnok, világbajnoki bronzérmes és olimpiai negyedik helyezett férfi műkorcsolyázója van, és női versenyzői is felküzdötték magukat a világ élmezőnyébe.

A torna végén a képviselő ismét bejelentette, hogy milyen sikeres volt a bajnokság. Úgy jelentette be, mintha az ott eredményt elért versenyzők személyesen mindent neki, és a pártjának köszönhetnének. Egyszerűen „jól kommunikált!” Lépten-nyomon ezt hallani a kormánypárt ellenzőinek szájából is. Hogy „azért jól kommunikáltak!” Mintha a közlésnek nem a tartalma, az üzenete, hanem a mikéntje lenne az elsődleges. Márpedig ne legyenek kétségei senkinek afelől, hogy az álláshalmozó közlésének tartalma az volt, hogy Magyarország az Orbán-kormány alatt műkorcsolya éllovasból is sereghajtóvá vált.

Egy hete írták

– *Kronen Zeitung*, 2014. február 7. –

ORBÁN KERESI A KONFLIKTUST

Miért rombolja szét a magyar vezér a hagyományosan jó kapcsolatokat Ausztriával, amely eddig Európa kiemelkedően legkiválóbb szomszédi viszonyának számított? A válasz egyszerű: neki teljesen mindegy.

Orbán nem egyszerűen egy hatásvadász populista, hanem annak a politikusnak a prototípusa, akinek az állandó harc az eleme. Meg akarja nyerni az április 6-i választásokat. Orbánt a legnagyobb veszély még csak nem is a bal-, hanem a jobboldalról fenyegeti. Ezért indított egy szélsőjobboldali nacionalista kampányt, amellyel a Jobbiknak tetsző színekben igyekszik feltüntetni magát. Ez arra épül, hogy Magyarország az örök áldozat, Orbán pedig a védőpajzsa, legyen bár szó a „földszóvár osztrák zsirosparasztokról” – akik megkaparintották Magyarország szent földjét, vagy az 1944-es német megszállás elleni emlékműről. (Ez olyan groteszk, mintha a bécsi Heldenplatzon hősi emlékművet emelnének az 1938-as német bevonulás ellen.)

Orbán módszerei már régen kikoptak az európai viselkedésnormából. Valahányszor nagyritkán Brüsszel is összeszedi magát egy „Így nem!” erejéig, a magyar vezér csak félig-meddig visszakozik. (Ez a gyakorlat megtévesztően emlékeztet a magyar kommunista párt „szalámi taktikájára”.)

Panaszt tehetnék Magyarország ellen az EU-ban. De ha lezajlottak a választások, a sohanapján várható ítélet már teljesen mindegy lesz Orbán számára. Csak a romok maradnak utána.

Délibáb

Vajda János: Sodoma

Javában áll a vásár; a zshivajban
Meksiketül a lelkiismeret.
A cég föloszlik; im végeladóban
Árverelik a kerületeket.
Kapós az áru; hogyne? sokat ér,
S potomság, mit a boltos érte kér:
„Ki hazudik nagyobbat?” E sivár
Föltétel a kikiáltási ár.

Föl és alá tud hizelegni szebben
A mennynek és pokolnak egyaránt?
Ah könnyü sor! mi drága még részletben –
Egészben szinte semmit ér hazánk...
Lemondott róla régen mindenik,
Adó, vevő, hivén, hogy sírba tért.
Csak még a bőre! ezt adják, veszik,
Igaz, hogy olcsón: egy üveg borért...

Mint mikor a hajó a víztölcsérben,
Haj rá, neki! hol a pezsgős palack?
Pokolba őrült becsület, szemérem!
Föl a kabinba, hol a szűz ajak?
Nyerít a kéjvágy, bóg a hiúság,
Vonít az irigy önzés éhesen.
Itt már hiába átok és imádság!
Én már csak a kénkő-esőt lesem.

És eljön az, hah, itt is a határon;
Én látom azt, mint Lót, rég, egyedül.

De nem megyek, nem mozdulok... bevárom...
Hiába a sugallat: menekülj!
Kéj lesz nekem e gyilkos tűz-zuhany;
Szemlélni, hogy rémül a gyáva gaz!
Diadalom, ha ők mindannyian
Látják, hogy hal meg köztük egy igaz.

Mint egykor Herkulanum és Pompeji
Végnapján, láva-temető alatt,
Volt még egy hű, valódi római,
Ki mozdulatlan, őrhelyén maradt;
Ha majd kiásnak a hamu-özönből
Álmélkodó késő évezredek,
Találnak ott – s majd rám ismernek erről
Egy fölemelt főt s egy üres kezét!...

Vajda János: De profundis

Mint az árva holt anyára,
Úgy borulok rád, hazám.
Hideg vagy, fekete, sárga;
Alszol-e, vagy valahára
Meg vagy halva igazán?

A csatában el nem estél,
Csak leraktad fegyvered.
Jó sokáig szenderegtél;
Halkan álmodban beszéltél,
Látva fényes képeket

Eljövendő nagy napokról...
„Leszen úgy, mint régen volt.”
Vagy talán már nem is alszol,
Csak pihensz, vársz, hallgatózol,
Hogy ki híved, árulód?

Fiaid már vetkőztetnek,

Osztoznak ruháidon.
„Ez az enyim, ez a tied”
S e fölött hogy verekednek!
Vagy talán én álmodom?

Neked éltem, érted éltem,
Önfeledten, igazán.
Ami tűz, láng volt szivemben,
Oltárodon elégettem;
Mindenem fölláldozám.

Jutalmul mást nem kívánva:
A te dicsőségedet.
Szenvedésem mind nem fájna;
A csalódás, hogy hiába!
Őrüléssel fenyeget.

A nagyobbak, erősebbek
Tőled eltaszítanak.
Álomporról hintegetnek,
Altató dalt zengedeznek.
Hogy ne halljad hangomat.

Kétségbeesett örvongó
Sikolyával költelek.
Félek, minden órán késő...
Kapzsi, éhes, prédaleső
Banda élve eltemet.

Még azt mondják, hazudozzák,
Hogy magadnak gyöngye vagy.
De ha kell harcolni másért,
Szolgai liberiaért –
Erőd óriási, nagy!

Önjavadra semmid sincsen.
Idegennek telivér.
Meztelen vagy, mint az isten,
Kinek testét eszik itten,
És a papja mind kövér.

De mig élek, én remélek,
Hiszem az istenemet;
Leszáll az a keresztfáról,
S újra egyszer elkorbácsol

Templomából titeket.

– És ha meghalsz, ha csalódom,
S szellemed elköltözött:
Tetemedén, koporsódon
Mint a féreg, nem rágódom,
Ott halok tested fölött,

Megkövülve, mindörökre,
Aeolhangu sírjeled...
Zengve ős dicsőségedről,
Legalább a feledéstől
Megmentem híred, neved...

Vajda János: „Segítség!”

Mit a szegénynek a dúsgazdagok
Vetnek, megírják a napilapok.
Oszd másnap az egészet feledik.
Mit koldus a másik koldusnak ad,
Isten könyvébe írva a falat,
És ott marad – a végítéletig.

Egy gésa emlékiratai

A Magyar Televízió *Oscar-díjas filmek* sorozatában nemrégiben látható volt az *Egy gésa emlékiratai* című film. A mű valójában egy limonádé, amelynek nagy, társadalomkritikai filmet mutató látszatát elég sokáig fenn tudja tartani a rendező itt-ott meglehetősen naturalisztikus, sőt brutális eszközökkel. Amikor azonban gusztustalanná válik, már kilóg a lóláb.

A történet 1929-ben kezdődik, amikor Csijót, a kis halászfaluból származó főszereplőnőt

kilencévesen eladják a szülei. Egy kiotói gésa-házba kerül, ahol kegyetlen körülmények között nevelik. A ház legdivatosabb gésája, Hatszumomo vetélytársat lát a lányban és igyekszik megakadályozni, hogy gésává válhasson. Egy szép napon azonban Csijó kékesszürke szemekre felfigyel az „elnök”, és a közbenjárására a kedvese, Mameha a szárnyai alá veszi a lányt. Mameha, miután mindenre megtanította Csijót, amit egy gésának tudnia kell, és Szajuri néven nagy sikerrel bevezette a társaságba, licitre bocsátja a szüzességét. A nyertes „doktor” akkora összeget ajánl fel, amelyből a lány kifizetheti addigi nevelése költségeit és önálló gésa-életet kezdhet. Csakhogy ő az „elnökbe” szerelmes, és – miután kialakul egy paradox szerelmi háromszög – úgy tűnik, reménytelenül. A film végén azonban, valamikor az 1950-es években ez „elnök” érte jön és boldog szerelem köszönt rájuk.

A filmmel kapcsolatban voltaképpen két érdekes kérdés merül fel. Az első az, hogy egy japán témájú mű alkotásakor miért nem tud sem az író (Arthur Golden) sem a filmrendező (Rob Marshall) eltávolodni attól az amerikai gyakorlattól, amely a kelet kultúráját nem megérteni, csupán leegyszerűsíteni kívánja. Ez a leghazugabb, egyben a leggusztustalanabb formában a Szajuri nemi szervére kitűzött licitben nyilvánul meg, mert valóban elképzelhetők ilyen licitek az amerikai haditengerészek között egy közönséges bordélyházban, de a végsőkéig kifinomult japán arisztokratikus kultúrában semmiképp. Abban ugyanis a gésák mint absztrakt szellemi élvezetet kínálták fel a nő misztériumát, amellyel a testiség vaskossága egyszerűen összeegyeztethetetlen.

Mutatis mutandis, ha egyszer a film alkotói a szerelem kérdéséhez ilyen szabadságfokkal viszonyulnak, miért nem jelenik meg ez a törekvés abban is, hogy a japán társadalmat is konvencionálisából kifordítva ábrázolják? Hiszen olyan zárt hierarchiájú rendszert mutatnak be, amelyben a férfiak teljes mértékben uralkodnak a nők felett. De hát kik is a filmben ábrázolt tehetős férfi szereplők a varázslatos „elnökkel” egyetemben? Fasiszták, de legalábbis a rendszer útítársai, akik Japán katonai terjeszkedésében érdekeltek, akiknek a háborúban kiontott vér, milliók szenvedése busás hasznot jelent, akiknek a ténykedése saját hazájuk bukásához vezet, és akik az összeomlás után gátlástalanul együttműködnek az amerikaiakkal is, hogy ismét dúsgazdag emberré válhassanak. És érthetetlen, hogy arra a világra, amely ezeket a gátlástalan alakokat kitermelte, ahol bármely ember büntetlenül porig alázhatja, megfenyítheti, megkínózhatja a kicsivel alatta állót, és ahol a legkevésbé sem kell mérlegelni azt, hogy a feljebbvaló, a férj vagy a férfi milyen nézeteket vall, csak gondolkodás és feltétel nélkül teljesíteni a parancsát, nos, érthetetlen, hogy az ilyen világra miért kellene könnypárás nosztalgiával visszaemlékezni.

Karinthy Frigyes: Barabbás

A harmadik nap alkonyán pedig kilépett a bolt keskeny kapuján, és csendesen megindult az úton. Kétoldalt feketén füstölögtek a romok. Lent, a kiszáradt árok fenekén találta az elsőt azok közül, akik Pilátus háza előtt kiáltozták Barabbás nevét. Elfeketült nyelvvel vonított a vörös felhők felé.

Megállt előtte, és csendesen így szólt:

– Itt vagyok.

Az pedig felnézett rá, és zokogni kezdett.

– Rabbi! Rabbi! – zokogott.

És a mester szelíden folytatta:

– Ne sírj. Állj fel, és jöjj velem. Mert visszamegyek Jeruzsálembe, Pilátus háza elé, és új törvényt kérek magamra és reátok, akik Barabbást választottátok, s akikkel ezt mívelte Barabbás.

A nyomorult pedig feltápászkodott, és az ő öltönyét megragadta.

– Mester! – kiáltott elfulladva és könnyek között – ó, mester, jövök! Mondd meg, hogy mentsem meg magam! Mondd meg, mit tegyek! Mondd meg, mit mondjak!

– Semmit – mondta ő szelíden –, csak azt, amit három nap előtt kellett volna mondanod, mikor Pilátus megállt a tornácon, és megkérdezett titeket: „Kit engedjek hát el közülök, Barabbást, a gyilkost, vagy a názáretit?”

– Ó, én bolond – kiáltott a nyomorult, fejét öklével verve –, ó, én bolond, aki Barabbást kiáltottam! Barabbást, aki ide juttatott!

– Jól van – folytatta szelíden a mester –, most hát jöjj velem Pilátus háza elé, ne törődj semmivel, ne figyelj semmire, csak rám, és amikor én intek neked, kiáltsd egész szívedből és egész tüdődből: „a názáretit!”, mintha azt kiáltanád: „Az életemet!”

Az pedig követte őt.

És találának útközben másik nyavalyást, akinek Barabbás elvette házát és feleségét és gyermekét, és szemeit kiszúratta.

És ő homlokát érinté csendesen kezével, és így szólt:

– Én vagyok az. Jöjj velem Jeruzsálembe, és amikor én kezemmel érintelek, kiáltsad: „a názáretit!”, mintha azt kiáltanád: „A házamat! a gyermekemet! a szemem világát!”

Az pedig felzokogott, és követte őt.

És találtak még másikat is, kinek kezei és lábai kötéllel voltak összekötve és nyakára hurkolva, őt magát pedig arccal lefelé bűzhödt mocsárba nyomta le Barabbás, tetvek és csúszómászók közé. És odament hozzá, és megoldotta kötelékeit, és így szólt:

– Ismerlek téged. Te költő voltál, aki a lélek, rajongó repülését hirdetted. Jöjj velem, és amikor intek, kiáltsd: „a názáretit!”, mintha ezt kiáltanád: „A szabadságot! a léleknek és gondolatnak szabadságát!”

Az pedig megcsókolta az ő saruját, és csak a szemével könnyöngött, mert a szája még tele volt sárral.

És így mentek tovább, és egyre több béna és sánta és nyomorult bélpoklos csatlakozott hozzájuk, akiket Barabbás tönkretett. És mindegyik külön-külön zokogva verte mellét, és könnyöngött neki, hogy intsen majd, ha kiáltani kell: „a názáretit!”, mintha azt kiáltanák: „Békesség! békesség! békesség e földön!”

Estére pedig megérkeztek Jeruzsálembé, Pilátus háza elé.

Pilátus a tornácon ült, és estebédjét költötte Barabbással, a gyilkossal. Kövéren és fénylő arccal ültek ott, nehéz borokat ittak és drága ételeket ettek aranyedények fenekéről: skarlátpiros palástjuk messze világított.

A názáreti pedig, élén a sokaságnak, mely követte őt, a tornác elé járult, és felemelvén átszegezett kezeit, szelíden szólni kezdett:

– A pászkák ünnepe nem múlt még el, Pilátus. Törvény és szokás, hogy húsvétkor egyikét az elítélteknek elbocsássad, úgy, ahogy a nép kívánja. A nép Barabbást kívánta, s engem megfeszítettek – de vissza kellett térnem halottaimból, mert láttam, hogy a nép nem tudta, mit cselekszik. E sokaság mögöttem megismerte Barabbást, és most új törvényt akar – kérdezd meg őket újból, amint az törvénykönyveinkben meg vagyon írva.

Pilátus pedig gondolkodott, aztán vállat vont, s kiállván a tornác szélére, csodálkozva nézett végig a sokaságon, és szólt:

– Hát kit bocsássak el mármost, Barabbást vagy a názáretit?

És ekkor ő intett nekik.

És ekkor zúgás támadt, mint a mennydörgés zengett fel a sokaság. És a sokaság ezt kiáltotta: „Barabbást!”

És rémulten néztek egymásra, mert külön-külön mindegyik azt kiáltotta: „A názáretit!”

A mester pedig halovány lett, és megfordulván végignézett rajtuk. És külön-külön megismeré mindegyiknek az ő arcát, de e sok arcból egyetlen arc lett az esti homályban, óriási fej, mely ostobán és gonoszul és szentelenül vigyorgott az ő arcába, véres szemei hunyorogtak, és szájából bűzös lé szivárgott, és torkából úgy bömbölt rekedten: „Barabbás!”, mintha azt hörögné: „Halál! halál! halál!”

Pilátus pedig zavartan lesütötte az ő szemeit, és mondá neki: – Te látod!...

Ő pedig bólintott fejével, és csendesen felmenvén a lépcsőn, kinyújtotta kezeit a hóhér felé, hogy kötözze meg.

Karinthy Frigyes: Háth-Bizony János

Ez éppen olyan

Elmondanak neki valamit.

Valami csekélységet.

Hogy kitört a Popokatepetl, negyvenezer ember elsüllyedt a lábában. Vagy megölték a kínai

császárt, vagy győzött az angol munkáspárt, vagy feltalálták a rákszérumot.

Igen értelmesen hallgatja meg, látni, hogy gondolkodik. S mire megszólal, az egész társaság tisztelettel hallgat majd, és mindenki igen kíváncsi a véleményére. Hogy Thomas Mann-nak, vagy Shaw Bernátnak, vagy Gandhinak mi a véleménye a dologról: azt nem szokták ilyen tisztelettel meghallgatni – ezek az emberek; vagyis elfogultak, mindegyiknek van valami rögeszméje, és ahhoz igazítja a dolgot.

Háth-Bizony János azonban elfogulatlan. Kérem, mi érdekem volna nekem ezt vagy azt mondani?

Tehát azt mondja: az éppen olyan.

Rákszérum? Kérem, ez éppen olyan dolog, mint kérem, a sógorommal. Van nekem egy sógorom, kérem, az minden évben új kabátot csináltat magának. Kérem, akár kell, akár nem kell. Kérem, minek az neki? Kérem, azt mondja, mindenre gondolni kell, mert úgy még sose volt, hogy sehogy se lett volna. Kérem, az éppen olyan.

És az emberek még hallgatnak egy darabig, bólogatva és tűnődve, és külön-külön mindegyik szégyelli magát, hogy a többiek biztosan értették, hogy ez miért éppen olyan, lám, milyen szépen bólogatnak – biztos, hogy csakugyan éppen olyan, csak most egy kicsit fáradt vagyok, azért nem értettem.

És végeredményesen, néha évszázadokig szóló érvénnyel megmarad a hasonlat, a példa, a magyarázat, az „anekdota”, néha elméletté magasztosulva, hogy ez a dolog, ez az új gondolat, ez a forradalmi ötlet és újító és javító és lázadó terv nem sokat ér, nem érdemes foglalkozni vele, nem tanácsos lelkesedni érte, mert ez éppen olyan, mint Háth-Bizony János sógorával, aki kabátot vett. Ha pedig éppen olyan, akkor ugyan miért lelkesedjem érte?

Háth-Bizony János és az ő sógora, akinek az esete éppen olyan, sokkal nagyobb szerepet játszik a világerőket fékező és visszatartó szemléletekben és politikákban, mintsem gondolnék.

Hogy Hamlet megölte a mostohaapját? Ez éppen olyan, kérem, mint kérem, nálunk volt, otthon, kérem, egy öreg kasznár, kérem, a Soltiéknál, de nem a nógrádi, a somogyi Soltiéknál, tetszik tudni, az, kérem, mindig háborúságban volt az ispánnal, mégis megfértek, hát nem volt igaza, kérem, annak az embernek?

Vagyis az, hogy megölte, éppen olyan, mintha nem ölte volna meg.

Még hogy Leart elhagyták a leányai? Ez éppen olyan, kérem, mint nyáron a kacsákkal, kérem, és kész.

Mert valóban, milyen egyszerűek a dolgok, ha az ember egyszer észrevette, hogy minden dolog éppen olyan, mint valami más dolog. Abélard az Kunigunda és Kunigunda az Abélard.

Minden elveszíti tragikus jelentőségét, és a világ rendkívül kényelmes és világos dologgá válik.

Háth-Bizony János alapjában véve az igazi költő. Eleme a hasonlat, az a felismerés, hogy a dolgok önmagukban érthetetlenek volnának, ha szerencsére, nem volnának más dolgok, amikhez hasonlítani lehet. Ugyan mit érne a vaj, ha nem mondhatná rá az ember, hogy olyan, mint a mandula, kérem. És kérem, mit érne a mandula, ha nem volna olyan, mint a vaj?

Ahhoz, hogy a vaját önmagában megértsük és élvezni tudjuk – arra, hogy a vaját vagy az

életet, vagy az élet célját és értelmét tulajdon meghatározásából vezessük le – csak az olyan őrültek gondolnak, mint az a hóbortos Newton volt, meg a destruktív Einstein, meg az a félbolond izé... na, hogy is hívják, aki mindig filozofál, kérem, pedig az a filozofálás, kérem, éppen olyan, mint a sógorommal, aki addig okoskodott, míg beleesett a kátrányos hordóba.

Egyebekben pedig a víz éppen olyan, mint a tűz, és az élet éppen olyan, mint a halál, és a jó éppen olyan, mint a rossz, és az egész világ éppen olyan, amilyen szeretne lenni.

Kérem, az Ády. . .

Kérem, az az Ády. . .

Na, kérem, vegyük például, kérem, itt van mingyárt az az Ády Endre.

Nem úgy van az, kérem, ahogy a népek mondják, meg itt is ott is, hallja az ember, hogy így, úgy, miegymás, meg mi, pedig hát se így, se úgy, hanem hogy éppenséggel másképpen.

Ugye, kérem, most aztán jönnek. A Klebelsberg miniszter is, meg az a volt finanszminiszter, a Hegedűs. Hogy hát mégiscsak, az az Ády, kérem. Mégiscsak annak az Ádynak volt igaza. Hát tessék. Tiszta sor, kérem, tessék összeadni.

Én, kérem, megmondom, kérem, egyenesen, ha agyonütnek is: van egy mondás, hogy aszongya, senki se próféta a pátriájában.

Mindig mondtam, kérem, tessék megkérdezni a sógoromat. Te, Laci, mondom neki (úgy híjják, Laci, azért mondtam neki így, hogy Laci), én mondom neked, ebben az Ády Endrében van valami, meglásd. Csak még nem értik a népek. Hogyne, kérem, megmondom: mert nem is akarják megérteni, hát azért nem értik. Meglásd, ebből nagy ember lesz egyszer.

Hát most tessék.

Kérem, azt is úgy üldözték, kérem, mert felvilágosodott ember volt. Megmondom én. Igenis, kérem, szégyen-nyalázat, ha már így ki kell mondani, az urak, kérem, azért üldözték, pedig kérem, felvilágosodás meg oskolázás nélkül megette, kérem, a fene az egészet. De hát annak a sok bugrisnak, kérem, hiába tette ki a lelkét, hogy aszongya, na, aszongya, hát mit vétett nektek az a paraszt, aszongya, hogy ezt teszitek vele.

Hát kérem, igazsága volt neki, mégis üldözték. így volt az, kérem, a Petőfi Sándorral is. Azt is üldözték, igaz? mégis elesett, kérem, a csatatéren.

Megmondom, kérem, ha agyonrúgnak is az urak: költő volt az az Ády, debizony. Költőember volt az, művelt ember, filozófiás ember. Csak hát nem hagyták.

Hogy hát bolondságokat írt, mondják némelyek. Bolondság annak, aki nem érti, azt mondom én, kérem. Megmondom én. Nohát, ha egyszer nem hagyták! Hát csak azért is bolondságokat írt, hogy aszongya, no, ti urak, lássátok, ilyen bolondságokat ír az ember, ha nem hagyják – de csak azért írta a bolondságokat, hogy fekete zongora meg mi, hogy lássák az urak, és szégyelljék magukat, amiért addig üldözték az igaz magyar költőt, míg nem volt kedve nekije mást írni, mint mindenféle bolondságot, hogy aszongya, tüzet evett a hold, a rosseb egye ki.

De ezt csak azért tette, hogy csúffá tegye az urakat, mert a lelke mélyén igaz magyar ember volt. Az bizony, nekem beszélhetnek a papok. Mer' a papok nem szerették, hogy bort ivott. Hát

aztán. Szerette a bort, kérem, a tüzeset szerette, borban is, menyecskében is. Igazsága volt. Megmondom a szemébe akárkinek. Akinek nem inge, ne vegye magára. Magyar ember volt, hisztériákus ember volt, na kérem, hát azért féltek tőle, jóféle, szádiákus ember volt, olyannak is kell lenni.

Kérem, új eszméket hozott a magyarnak, kérem, meg még a jövőt is kiókumlálta előre, kérem, mint a próféták.

Megmondta, kérem, vagy így lesz, vagy úgy lesz. Megmondta. Hát tessék, nem volt igaza? Olyan volt, kérem, mint Petőfi Sándor, az is szerette a népet meg a borocskát, meg káromkodott is, mégis ártatlanul üldözték.

Mert ártatlan ember volt ez az Ady is, nem vétett az a légynek se, mégis ráfogják, hogy tudja isten, miféle volt, meghogy szubtilisztikus volt. Nem igaz az, kérem, csak tessék elolvasni, mikor olyan gyönyörűen azt írja, hogy – no, hogy is? – hogy gyüttem a gangon, kérem, vagy hogy, kérem, művelt ember volt, aszongya, repülj, repülj, kérem, még meg se volt a repülőgép, hát nem előre megérezte? Szimatja van egy ilyen költőnek.

No, hát, el fog jönni az ő ideje is, amikor majd megértik az ő mindenféle eszmevilágát, meg azokat a kigondolásokat, amiket fogalmazott a verses költeményeiben, amiket ma még nem értenek meg a népek a szabad szerelemről, meg hogy éljen a haza. Mert neki volt bátorsága kimondani, hogy kérem, az igazi költészet, kérem, hogy szép dolgokat kellene csinálni, nem például csúnyákat – hát azért kövezték meg, de majd eljön az ideje, aztán majd mondani fogják, no ez az Ády, mégiscsak ez volt az igazi költő.

Mert, kérem, nekem beszélhetnek, hogy így-úgy, rossz ember volt, nem szerette a népét, meg hogy különös betegsége volt – nem tudott volna, ha ez igaz volna, olyan gyönyörűeket írni, hogy az isten aranyozza meg a kezét még a haló porában is, mint az a gyönyörű verse nekije, annak az Ádynak, hogy is megy, megájj csak, mingyárt megvan, aszongya, hogy hulló... o. .. falevé... él... sárgulva beszél... a szép tavasznak már vé.. . é. .. ge...

1929

Ballai László: A hosszabbító

Amikor karácsony előestéjén nekiláttam a kocsonyafőzésnek, elkezdett melegedni az idő. A tálakba elosztott ínycséséget a loggiára szoktam kitenni. Ahhoz, hogy megfelelően kifagyjon, a szabadban legalább mínusz két foknak kell lennie. Ebben az esetben ugyanis a loggián nem emelkedik öt foknál magasabbra a hőmérséklet. Ha hidegebb lenne, akkor beakasztom résnyire az ablakot, ha azonban enyhülés jön, akkor baj van, hiszen az ünnep előtt amúgy is túlterhelt a

konyhai hűtő.

Karácsony napján ránéztem a kocsonyára, majd a hőmérőre – a loggián tizenkettő, odakint tizenhat fok volt. Azért nem ért egészen váratlanul e csapás, mert amikor két éve lecseréltem a jégszekrényt, a régit nem dobtam ki, hanem kitettem a loggiára, hátha valami nagyobb vendégség alkalmával még szükség lesz rá. Arra nem gondoltam, hogy tizenhat fok lesz karácsonykor, mint ahogy arra sem, hogy húsvétkor dermesztő szelek süvítenek. Az időjárás tavaly valahogy összetévesztette az ünnepeket.

Egy szó, mint száz, haladéktalanul be kellett kapcsolni a tartalék hűtőt. Igen ám, de mint az az élelmiszertárolásra szolgáló helyiségekben megszokott, különféle tárgyak, befőttes üvegek, diót, gesztenyét tartalmazó dobozok, ládák halmozódtak fel előtte, amelyeket először el kellett rakni máshová ahhoz, hogy egyáltalán kinyithassam. Amikor ez megtörtént, és nekiláttam volna kimosni a jégszekrényt, kiderült, hogy az is tele van. Ráadásul olyan palackokkal, amelyek másutt már nem fértek el. Mégiscsak elfértek a felső konyhaszekrényben, persze annak az ajtaját fel kellett címkézni, hogy el ne felejtsem, csak nagyon lassan, résnyire szabad kinyitni, majd óvatosan ki kell venni belőle azt a három palackot, amely különben a fejemre esne.

Ekkor már több mint egy órája foglalkoztam a jégszekrény bekapcsolásával – december 24-én, amikor az embernek minden perce drága – de végre célhoz értem. Csakhogy a hűtő a loggia egyik sarkában, a konnektor pedig az átellenben lévőben volt, nem ért el addig a zsinór. Keresni kellett hát egy hosszabbítót. Van is, jutott eszembe, és odasiettem ahhoz a rádióhoz, amelyet régóta nem használunk, ott lesz egy. Nem volt ott, mert azt időközben áttelepítettem a számítógéphemhez. Fel kellett kutatnom az egész lakást egy hosszabbítóért. Közben rosszul nyúltam hozzá az egyik dugaszoló-aljhoz, az kijött a falból, szét kellett szedni, visszacsavarozni és persze el kellett takarítani a közben lehullott vakolatörmeléket és festéket. Telt-múlt az idő. Egyre mérgesebb lettem, de a megoldás nem mutatkozott. Végül rájöttem, hogy az éjjeli lámpámat úgysem használom, tehát az a hosszabbító, amely a konnektorral összeköti nélkülözhető. Igen ám, de ez még szovjet gyártmány volt akkora dugóval, amely nem fért át a könyvespolc és a fal között, ha a polcot nem billentettem meg legalább harminc fokkal. Le kellett tehát pakolnom a könyveket...

A hosszabbító épp csak hogy elért a konnektorig, így hát derékmagasságban lebegett a loggia közepén, de másfél óra megfeszített munka után már hallhattam is a tartalékhűtő megnyugtató duruzsolását, és a kocsonya megmenekült. Vendégeink és családtagjaim dicséretét hallva, de főleg a fogyasztásukat látva érdemes volt küzdeni érte. Valahányszor nekimentem a hosszabbító zsinórjának, arra gondoltam, hogy csupán egy-két napig tart ez a kényelmetlenség, azután úgyis megjön a hideg. Hanem pompás, remegő állagú nemzeti ételünk régen íz-émlékké nemesült, amikor még mindig vendégeskedett a tavasz a téiben. El is határoztam, ha lesz még egyszer kemény fagy, azt megünneplendő újból készíték egy jó adag kocsonyát.

És megjött a fagy. Február elején egyre dermesztőbb nappalok és éjszakák köszöntöttek ránk, már az ablakot is be kellett csuknom a loggián. Itt az idő! Beszereztem a gusztusos, bőrös húsokat, valamint az elengedhetetlenül szükséges füstölt árut és leveszöldséget. De mi lesz, ha ismét megenyhül az idő? Erre az esetre számítva – a palackok fejemre hullásának kockázatát is vállalva – nem pakoltam vissza a tartalék hűtőbe, és ami a fő, vásároltam egy újdonság, háromméteres hosszabbítót. Most már jöhetett a melegfront! De nem jött. A kocsonya annak a rendje és módja szerint kifagyott, és azután a négy-öt fokos loggián a legnagyobb biztonsággal

tárolhattam, amíg el nem fogyott.

Visszapakoltam a palackokat a tartalékhűtőbe. A kinti fagy azonban nem mérséklődött. Az RM C1-H3T típusú hosszabbító beszerzése és a hideg idő tartóssá válása között tehát oksági összefüggés mutatkozik. És még csak ki sem kellett bontanom a csomagolásából. A hosszabbító tehát a priori, mondhatnánk, Ding am Sich rendelkezik a légdermesztés tulajdonságával. Ez az egyszerű tény jobban kitágítja normális és paranormális ismereteinket, mint Kant és Swedenborg egész munkássága. Ugrálni kezdtem örömben. Mint aki sötét pusztában kóborolva villámcsapásban pillantja meg a sötétség takarta aranyat, az egész emberiség boldogságának zálogát, úgy ismertem fel a hosszabbító felbecsülhetetlen jelentőségét korunkban, amelyben a rezsicsökkentés forradalmát éljük.

Mindenki, aki sokallja a hűtési költségeit, vegyen egy RM C1-H3T típusú háromméteres hosszabbítót, és biztos lehet abban, hogy tartós lehülés köszönt be. Bátran tárolhat kocsonyát, sört, déligyümölcsöt a loggiáján, vagy ha az nincs neki, akkor a két ablak között. Joggal merülhet fel az a kérdés, hogy nagy hideg esetén a hűtési költségek csökkenése kellőképpen kompenzálja-e fűtési költségek növekedését. Azok, akik minden tényező – így a bútorszövet-, alsónemű- és pizsamavastagság – figyelembe vételével kiszámították egyedi hőkiegyenlítési egyenletüket, és elégedetlenek a kapott eredménnyel, használhatják az RM C1-H3T-t nyáron is, amikor nincs fűtés, így garantált lesz a rezsicsökkentő hatás.

Lelkesedésem és munkakedvem nem ismer határokat. Az RM C1-H3T jelenti a végső megoldást a rezsiforradalomban és -szabadságharcban. Már dolgozom a T-34-es számú, ipari változatán, amely kifejezetten atomerőművek hűtésére lesz alkalmazható, de olyan mértékben, hogy két reaktorblokk közül egyet feleslegessé tesz, vagy másképpen számolva a kettő kapacitását négyére emeli, hiszen a tényleges több ezer megawattnyi hőkiegyenlítési hatás miatt a jövő tervezőinek erőművi hűtésrendszerrel már nem is kell bíbelődniük.

A következő projekt az Északi-sarkon kerül megvalósításra, ahonnan a tervezett T-5434-es hosszabbítóval a sarkcsillag delejezése révén sor kerülhet az ózonlyuk behegesztésére, miáltal a világon megszűnik a rezszi.

William Shakespeare: Macbeth

– részlet –

MACBETH

Tőr az, amit ott látok? Markolattal
kínálja magát. Jöjj, hadd kaplak el!

Nem, nem sikerül. Pedig itt ragyogsz!
Végzetes kép, nem fog el a tapintás
éppúgy, ahogy a látás? Vagy csupán
lelki tör volnál, üres képzelődés,
melyet a tüzes agyvelő vetít ki?
De hisz itt vagy, oly kézzelfoghatóan,
mint ez, melyet kirántok:
oda mutatsz, ahová megyek és
amit ragadtam, épp olyan a fegyver.
Szemem a többi érzék betege
vagy mindegyiknél külön: egyre látlak
s vért izzad a markolatod s a pengéd,
mely előbb tiszta volt. Nem, nem lehet: csak
a véres munka szoktatja magához
a szememet. – Most halottan hever
a fél föld, és rémképek gyötrik a
függönyös álmat, boszorkahad áldoz
a sápadt Hecaténak, és a csontváz
Halál, melyet felvert óraüvöltő
őre, a farkas, lopakodva, így,
Tarquinius rabló lépteivel
megy, kísértetként, a célja felé.
Te, szilárd föld, ne halld, hol jár a lábam,
mert köveid is kifecsegik
s megtörik az éj néma iszonyát...
De ő csak él, míg fenyegetem – óh,
a tett tüzére jeget fúj a szó!...
Megyek s megvan: a csengő tetre hív.
Ne halld, Duncan: a hang, mely most sikoltott,
az eget nyitja eléd, vagy a poklot!

Szabó Lőrinc fordítása

Ady Endre: Hát ezért bolondultunk?

Az Isten is tudja

És mindenki tudja,
Én a magyarságom
Nem viseltem bújva.
Piszkával fogadtam,
Bújával, átkával
Fogadtam
És én a szidáshoz
Nem vagyok jogatlan.

Hogy fölül ki táncol,
Nagyon olykor bántam
Mert hát megokultam
Némi tudományban,
Valahogy csak-lesz-ben,
Mert-valahogy-volt-ban,
Deresben,
Lélek-csodát várva,
De sohase lesben.

Most azonban félek
S bizony okkal félek,
Még a szidáshoz is
Csak tátog a lélek,
Magát is elveszti,
Minden erő-álmát
Elveszti,
Szél fúj bolond lyukból,
De bolond szél: geszti.

Ha mi ezért voltunk,
Ezért bolondultunk
S nagy igazolásra
Vérrel ezért hulltunk,
Ezért nyílt a lelkünk:
Kutya a magyarság
S a lelkünk
S nincs oly komisz sors, mit
Meg nem érdemeltünk.

Ady Endre: Az undor óráiban

Jobb az undor, mint a harag:
Be jó volna fölszabadítnom
Egy nagy, elforduló undorral
Harag-hörgette magamat.

Én, halni térő agg legény,
Napjaimat már csak kihúzom
S gyermekeket nem fogok hagyni
Romlás és pusztulás helyén.

Ha gőgös, dőzsölő hadak
Ültek nyakára romló népnek,
Így van az rendjén bizonyára
S csak aki méltó, az szabad.

Egy-két szegény íródiák
Sohse állított meg még sorsot
És népeket veszejtő, titkos,
Törvényes, nagy tragédiát.

Gőgös undorral volna jó
Nézni, hogyan kerül zátonyra
Kalózok kezén martalékul
Egy gyöngye bordás, rossz hajó.

Itt voltunk: voltak vészjelek,
Sopánkodtunk, sírtunk, dühöngtünk,
Bűnös, gyáva hajó, túrd most már,
Hogy mozi-képként nézzelek.

Krúdy Gyula: Pesti farsang

Júlia anya a Belvárosban lakott, a Váci utcában, Zoltán tehát Debrecenből megjőve, barátaival, Völgyivel és Patakival estefelé a Váci utcának vette útját, hogy az édesanyját megkeresse.

Zoltán akkoriban Debrecenben színészkedett. De farsang lett, nagyszerű bálakról lehetett olvasni az újságokban és Zoltán, bár nem volt táncos ember, vágyat érzett, hogy a debreceni disznótorok, szemérmes cívislányok és az anyáskodó, kerek polgárasszonyok után körülnézzen a pesti szálákban, ahol selyemben, bársonyban táncol az úrinép, és a lányoknak bűvös, észvesztő fényesség látszik a szemükben. Az asszonyok szerelemrevágyók és szenvedélyesek, mint Stuárt Mária.

Bige Sámuelné, a debreceni asszony, aki vendégszerető házában gyakorta megtraktálta Zoltánt és színészpajtásait töltött káposztával és hurkával (bár Zoltán a kerekded asszonyka nyakát, amely rózsaszínű volt, mint a kismalac bőre, többre becsülte a töltött káposztánál), szívesen marasztalta Zoltánt Debrecenben:

– Nézze, fiam, mit keres maga Pesten? Csak alkalmatlanságára lészen a mamájának. Ha itt marad, nem bánom, ha megfogja a lábomat. De csak akkor, ha itt marad.

Nemrégiben még Zoltán mindenét odaadta volna, ha a derék Bigéné lábát megfoghatja, de az asszony csak a nagybajuszú és szélesvállú férjét szerette. Talán maradt is volna a gömbölyű lábakért – karját és mellét már előbb megtapogathatta –, de Völgyi és Pataki színészek, akiket botránys részegség miatt szélnek bocsátott az igazgató, Pestre készültek szerződés után, s nem hagyták Zoltánt a lábak varázsának.

– Pesten vannak csak igazán szép kövér asszonyok. És milyen szívesek, nyájasak! Nem darabonként adják oda magukat, hanem egyszerre. A te neveddel, a te fiatal arcoddal és költői hírességeddel megbolondítod a pesti bálakon az asszonyokat – mondta Völgyi és Pataki.

Bigéné gömbölyű lábát tehát soha többé nem fogta meg Zoltán. Kolozsvár felől délben megjött Biasini úr gyorskocsija, és ők hárman Pestre pályáztak.

Zoltán csak a Józsefvárosban volt ismerős, ahol nagyapja házában gyerekeskedett, a Váci utca, a girbegurba Belváros mindig olyanformán tűnt fel előtte, mint szűk, ravasz kis utcácskáknak a labirintusa. Egyszer a nagyapjával kalapot mentek venni – régen. Az öregember dacosan fogta kis unokája kezét és konokul ragaszkodott hozzá, hogy megtalálja Kuhina kalaposmester üzletét, mert tíz év előtt már vett egyszer kalapot Kuhinánál.

– Hacsak el nem költözött – mondta habozva kétórai keresgélés után.

Haragosan és bizonytalankodva tértek vissza a Belvárosból, és Zoltán csak egy hét múlva jutott kalaphoz.

– A teremtésit – mondta a nagyapa –, ott ácsorogtunk a minap is a műhely előtt. Csakhogy a műhely az első emeleten van. Ki hallott már kalaposról, aki az emeletre vigye a kalapjait!

És mérgesen a Zoltán fejébe nyomta a kerek, pántlikás kis kalapot, amilyent akkoriban a pesti gyerekek hordtak.

... De ott volt a mindentudó és élelmes Völgyi, aki Zoltán restelkedése dacára sűrűn szólongatta meg az embereket, akikkel a havas, sötétedő utcákon találkoztak:

– Nem tudná megmondani, kérem, merre van a Vád utca?

A pesti emberek korántsem voltak olyan barátságosak, mint a debreceniek. A lerongyolódott külsejű, komédiásforma fiatalembernek ímmel-ámmal felelgettek; egy frakkos polgár kaffogva kiáltotta: „nix ungris”; egy vikleres öreg asszonyság megrettenve lapult a falhoz a Völgyi meg-

szólítására és siránkozva kérdezte; hogy vajon hol van ilyenkor a policáj?

– Ha tudnák, hogy ki vagy – dörmögte Pataki színész a Zoltán fülébe –, bezzeg! majd leesne az álluk.

– Hagyjad, Völgyi! – kiáltotta Zoltán, midőn a színész utána iramodott a menekülő öreg asszonyságnak és magából kikelve ordította:

– A Váci utcát keresem, boszorkány, nem a policájt!

Az est már leszállt Pest városára, csendesen havazni kezdett a girbegurba utcák felett és a kis boltokból haloványan szűrődött kifelé a lámpások fénye a hóesésbe. És a hóban, sötétben towabandukoló három debreceni színész most már valóban nem látszott barátságos figurának. Meghökkenve, nyakukat gallérukba húzva siettek el mellettük kocsmáikba igyekvő polgárok, egy pápaszemes, ferdevállú kesztyűs gyorsan megfordította a kulcsot az üvegajtó zárában, midőn a három fiatalember boltja előtt látta ácsorogni; egy aranygombos sétapálcát viselő úriember hevesen intett botjával a közelgő Völgyi felé.

– Még este is koldul! – mordult rá, mielőtt a színész kinyithatta volna a száját.

Pataki és Völgyi hangosan felkacagtak és csúfondáros szavakat kiáltottak a menekülő lépésű kövér úr után, de Zoltánnak forró vérhullám borította el a homlokát.

– Bár inkább Debrecenben maradtam volna – sóhajtotta.

– Eh, mit – kiáltott föl Völgyi –, Pest már az édesapád idejében is komisz német fészek volt. Sohase voltak hálásak, hogy megcsinálta nekik a márciust. Hé, bácsi, ne szaladjon!

És elkapta egy csizmadiaformájú ember százgalléros köpenyegét a Csigához címzett kocsmá előtt.

– Horvát tanárékat keressük. Valahol a Váci utcában laknak. Nem vezetne el a házhoz?

A polgár egy percig ingadozott.

– A fia van itt a tanárnénak, a Zoltán, Debrecenből – folytatta a színész.

– No, jöjjenek – mondta végre a polgár nagy elhatározással. – A fia kedvéért megteszem.

Megindult sebesen a vastag hóban és a százgallérost meg-megrázta útközben, hogy a szakadó hó lehulljon róla. Völgyi, mintha szökéstől tartana, a polgár nyomában bandukolt, míg Pataki és Zoltán kissé hátrább maradtak.

Egy kétemeletes régi ház előtt végre megállót a polgár:

– Itt lakik, az első stokkon. Ott a sárga függönyök mögött. Hát mármost melyik a fia a tanárné tekintetes asszonynak?

Völgyi Zoltánra mutatott.

A polgár kerek kalapja alól tetőtől talpig végigmérte Zoltánt.

– Hasonlít valamicskét az anyjához – dörmögte és gyorsan elsietett, mintha valami veszedelemtől tartana.

Zoltán a sárga függönyökre függesztette a tekintetét, amelyek mögött barátságos lámpafény látszott. Egy-két cserép virág minden ablakban, és kívül az ablakokon a lámpafénytől

megvilágított hóprém. Völgyi a Zoltán vállára tette a kezét.

– No, menj fel tisztelt barátunk, és üres kézzel ne jöjj vissza. Majd elmegyünk estére az Arany Sasba, ahová a színészek és írók járnak, Berkes vonja a muzsikát, de pénz nélkül nem mozoghatunk Pesten, mint például Debrecenben. Mi majd megvárunk itt az utcán. Csak bátran, Zoltán.

A két színész meghúzódott a kapu alatt, Zoltán pedig bizonytalankodva bandukolt felfelé a girbegurba kőlépcsőkön. Egy ajtón találmra meghúzta a csengő karikáját. Éles csengetés, amely után hevesen felnyílt az ajtó és egy vén cseléd arca jelent meg.

– Hol az ördögbe maradt eddig avval a cipővel? – kiáltott rá a fiatalemberre.

Zoltán hátralépett:

– A tekintetes asszonyt keresem.

– No lám – méltatlankodott a vén cseléd –, én számár, még azt hittem, hogy a suszter hozta el a cipőket. Egy óra múlva kezdődik a bál, és a cipő még nincs itthon. Magának pedig nem lehet a tekintetes asszonnyal most beszélni, öltözik a bálra.

– Én a fia vagyok, Zoltán, Debrecenből jöttem – felelt nem minden indulatosság nélkül a fiatalember.

Az ajtó becsapódott, és pár perc múlt el, amíg újra felnyílt.

– Tessék bejönni – mondta száraz, kedvetlen hangon a vén cseléd.

Zoltán belépett az előszobába, aztán egy másik szobába, amely rózsaszínű gyertyáktól volt fényes. Egy nagy tükör állott a szoba közepén, a sárga függönyök az ablakon itt rózsaszínben játszottak, hajkenőcs és rozmarin szaga szálldosott a szoba levegőjében, oldalvást mályvaszínű krinolinban, aranypaszománnyos, zöld derékban és lecsüngő hajfonatokkal állott Júlia. Fehér harisnya volt a lábán és a kezén sárga kesztyű. Az arca nagyon fehér, mozdulatlan és ellenséges volt.

A két fekete szeme, amely e percben már úgy révedezett, mintha ivott volna, holott csak a beléje csöppentett izgatószer tette mámorossá, bizonytalanul szegeződött Zoltánra.

– Hát te mit keresel Pesten? – kérdezte kemény, kopogó hangon.

Zoltán az anyja felé lépett, de nyomban megállott, amint a hangját meghallotta.

– No, köszönöm szépen, hát így fogadják az embert Pesten? Köszönöm, hogy beeresztettél a lakásodba, de más mondanivalóm most már nincs is. Isten áldjon.

Megfordult az ajtó felé, de az anyja utána kiáltott.

– Hóbortos gyerek. Azt akarod, hogy bepanaszoljalak a nagyapádnál? Tudod, hogy az öregúr kemény legény, vele nem lehet tréfálni.

Zoltán legyintett.

– Eh, mik vagytok ti nekem? Idegenek vagytok már mind, mióta az apám meghalt. Nem becsültök meg sem engem, sem az apám nevét. Pedig költő vagyok én is. Nevem majd együtt emlegetik az apám nevével.

– Ostoba! – felelt haragosan Júlia anyja. – Mégiscsak szólani kell a nagyapádnak, hogy verje ki belőled ezeket a hóbortokat. Mondd, miért jöttél?

– Kíváncsi voltam a báli ruhásra – felelt Zoltán. – Látom, hogy a sütővas és a szabónó még mindig szívesen látott vendég házadnál. Ráncok sincsenek arcodon, ügyesebben kendőzöd magad a színésznőknél.

Júlia anyjának szenvedélyesen villant meg a szeme, de hirtelen leküzdte felindulását.

A fiához lépett és kesztyűs kezével megsimogatta annak beteg, szomorú arcát.

– Megint rossz társaságba kerültél? – mondta gyöngéd hangon. – Nem is tudom, miért hanyagol el annyira a nagyapád. Hisz még gyermek vagy. Nem volna szabad magadra hagynia. Az öregúrnak is folyton a vagyonszerzésen jár az esze. Reggeltől estig koptatja a lábát, nem kíméli az egészségét, hogy öt forinttal gyarapíthassa a vagyonát. Mialatt az én egyetlen fiam, az én drága Zoltánom elhagyatva kóborol és rossz dolgokat tanul vidéki komédiásoktól, akik a világ legutolsó emberei.

– Az apám is színész volt – szólt közbe a fiú.

– Az apád! – sóhajtott Júlia. – Talán neki is jobb lett volna, ha nem színész. Többet dolgozhatott volna, és nem bántja meg vala özvegyi emlékeimet a különböző színésznékhez írott versekkel. Nem mondom senkinek, de gyakran fáj, midőn összegyűjtött költeményeit forgatom, hogy együtt szerepelek mindenféle Kornéliákkal és másokkal. Nem, Zoltán fiam, a színészet nem az a pálya, amely a csillagok felé visz. De itt van a cipőm, amelyet este óta hiába várok.

A vén cseléd e percben két pici topánkával lépett a szobába. Az asszony gyönyörködve vette a kezébe a csinos holmikat, jobbról-balról megforgatta és örömeiben szinte megfeledkezni látszott fia jelenlétéről: az abroncs-szoknyát térdén felül felhajtotta, miközben nekifogott a cipő felhúzásának. Finom idomú lábszára volt, amelyet egymásra vetett. A hosszú fehér harisnya a pompás formákat korántsem rejtegette. És ilyenformán történhetett, hogy egyszerre megérezte a fia tekintetét.

– Fordulj el, Zoltán – mondta hirtelen. – Nem illik anyádat nézni, mikor öltözik.

– De mikor olyan szép anyám van – felelt a fiú, és anyjához lépve csókot nyomott annak kezére, szagos hajára és meztelen nyakára.

– Elrontod a frizurámat – kiáltotta nevetve Júlia. – Te bolond gyermek, te. Nagyon megsértettél az imént.

– Bocsáss meg, te vagy a világon a legszebb édesanya. Ilyen szép nő tán egész Pesten nincsen.

A cipő fel volt húzva, és Júlia most már a tükör elé állott, hogy haját megsimogassa.

– Azt gondolod, hogy még mindig szép vagyok? – kérdezte negédesen.

– Gyönyörű vagy.

Egy rózsafa-dobozból még egyszer előkerültek a szépítő szerszámok. Kefék, fésűk, amelyeknek jó szaguk volt. Egy kis velencei tükör, amely rózsaszínűnek mutatta az arcot, sokáig szerepelt Júlia anyja kezében.

– Itt van a fiáker – szólt be a vén cseléd.

– Itt elalhatsz ma éjjel, Zoltán, amíg holnap helyet csinállok neked a nagyatyád házában. Férjemmel a bálból úgyis csak reggel felé jövünk haza. Itt van a kamara kulcsa. Egyél-igyal, aztán pihenj le a kanapéra.

Hattyúprémes bundát kerített a vállára és a tükörbe belenézett:

– Nos, rendben van minden?

– Gyönyörű vagy. Te leszel a legszebb a bálban – felelte Zoltán.

– Csókolj meg. Ha engedelmes, jó fiú leszel, jövő héten eljöhetsz velem egy nagyon szép bálba.

Anyja és a fiú hosszú, forró csókot váltottak.

– Milyen jószagú a szád – mondta a fiú.

– A tied is – felelte Júlia. – És most jól viseld magad nálunk, mert egyedül maradsz a házban. A cselédem elkísér és megvár a redout előcsarnokában, mert az úridámáknál most ez divat Pesten. Fel ne gyűjtsd a házat.

Júlia anyja aztán kisietett az ajtón. A hintó kerekei tompán dübörögtek a Váci utca mély havában. Zoltán a görbe grádicson a kapuhoz sietett.

Odalent az utcán mint két behavazott kőszent álldogált a két komédiás.

– Nos! – kérdezte Völgyi. – Mennyit adott?

– Semmit. De gyertek fel. Van vacsora.

– Semmit? – ismételte elkeseredve Pataki. – És hintón megy a bálba. Mások gyalog mennek.

– De van vacsora – felelt Zoltán.

Völgyi élcelődve bökte meg Pataki hátát:

– Te is avval álmodol, mivel a cigány gyereke. Most már volna vacsora, de neked pénz kéne. Az Isten se tudna kielégíteni.

Pataki, tragikus színész lévén, búskomoran mormogta.

– Az éj hosszú, a vacsora pedig nem örök.

Zoltán bevezette az üresen maradt lakásba két színészpajtását. Völgyi, mint élelmes ember nyomban megbecsülte a lakásberendezés értékét, míg Pataki karos-gyertyatartókkal ódöngött egyik szobából a másikba.

– Az apád képét nem látom sehhol, Zoltán, pedig volna itt elegendő kép.

– Milyen puha ágyak! – vette át a szót Völgyi. – Mi sohasem aludtunk ilyenben.

– De még a könyvek között sem találom az ő költeményeit – folytatta Pataki.

– Hiába, jó dolog gazdag embernek lenni. Nézzétek ezt a pompás karosszéket. Nem bánom, akármi történik, én ebben a székben költöm el a vacsorámat.

Így szólt Völgyi és nyomban az asztalhoz tolta a karosszéket.

Az asztalt ezalatt Zoltán megrakta a kamarában talált holmikkal.

Borospalackok, sonkák, füstölt húsok, befőttek és hideg szárnyasok kerültek az asztalra.

– Bezzeg a mostohaapád nem éhezik – mormogta sötéten Pataki.

– Láttam az előszobában két pár csizmát – csemcsegett Völgyi. – Hát az olyan csizma... olyan csizma, amilyenben Debrecenben Hajdú Nagy Péter, a milliomos jár.

Hatalmasan *ettek* és hatalmasan ittak.

Völgyi észrevette a rózsaszínű dobozt, benne a szépítő szerszámokat. Nyomban kiszedegette a jószagú fésűket.

– Ne bánts, az anyámé – mondta Zoltán.

Völgyi csodálkozó arccal fordult Patakihoz, mintha valami rendkívüli dolgot hallana:

– Az anyjád? Hallottad? Talán azt akarod mondani, Zoltán, hogy Horvát tanárné asszonyé ez a finom csecsebecse ... Hm, az asszonyság nem sajnálja magától a festéket. Van belőle elegendő.

– Kérlek, tedd a helyére – ismételte Zoltán és elpirult.

Völgyi a jóllakott ember kedélyességével nevetett:

– Jól van. Hiszen szeretem én is Júliát, bizonyisten szeretem, csak olyankor haragszom reá, amikor köhögni hallak egész éjszaka a debreceni Péterfián, a kis szobánkban, Zoltán. Olyankor azt gondolom, hogy küldhetne neked egy meleg kabátot. Különben mindig nagyon szeretem a tekintetes asszonyt.

Zoltánlehangoltan, búskomoran hallgatta a színészt. Felállott és a rózsaszínű dobozt haragosan a szekrény mélyére vetette.

– Inkább egyen, aki még éhes, igyon, aki még szomjas – kiáltotta borús hangon. – Elég baj az nekem, hogy olyan árva vagyok. Se apám, se anyám, senkim. No igyatok, fiúk.

– Itt vagyunk mi, a barátaid – felelt Völgyi. – A jóbarát mindent pótol, igaz, Pataki?

A poharak összekoccantak.

Pataki, aki már többet ivott a kelleténél, bozontos fejét lehorgasztotta és szeméből vad tekinteteket lövellt szerte- széjjel.

– Ezernyolcszázötvenben – horkant fel és az asztalra csapott – a Zoltán anyja Kolozsvárott a Biasini-fogadóban lakott. Állítólag a férje nyomait kereste, de az öreg Mályvai sűgő mást mond. Egészen mást. A jurátusokkal, valamint az osztrák katonatisztekkel udvaroltatott magának. Egész éjjel jártak-keltek az ablak alatt meg a folyosón az udvarlók, a gavallérok. Hát ez nem volt szép dolog tőle. Mert még csak alig egy esztendeje vesztette el férjét.

Völgyi a homlokába sodorta fürtéit.

– Asszonyhűség – röpke álom. Hiszen már a forradalomban is, miközben Zoltán apja a harcmezőn járt, azt mondják, Pesten mulatozott... Nagy költők sorsa, csupa tragédia. A csillag az égen jár, de a nőből sose lehet csillag, hogy párja nyomában járhasson. Az csak a gyarló földön marad.

– Igyunk, fiúk, hagyjuk a múltat – kiáltott fel Pataki. – Zoltán barátunk kedve úgyis zord már, mint a süvöltő északi szél. Daloljunk inkább egyet.

De senki sem dalolt, hanem némán, komoran ittak tovább. Még néhány butélia akadt a kamrában, azt gyorsan elfogyasztották. Már indulóban voltak, midőn Völgyi egy kulacs pálinkát fedezett fel egy polcon.

– Ezt bizony nem hagyjuk itt a tanárnak, elég neki a szép asszony – dadogta alig forgó nyelvvel.

Visszamentek a szobába és értelmetlenül, zagyván kiabálva megitták a pálinkát.

– Hol a tanár ágya? Hadd köpjek bele – kiáltott fel Pataki.

Az ötlet tetszett, Pataki ráköpött a felvetett ágyra, aztán lefeküdt sáros csizmájával a selyem paplanra.

– Juliskám – kiáltotta. – Hol vagy Juliskám?

Völgyi mámorosán röhögött és nyomban a másik ágyba ugrott... Sipogó hangon felelt:

– Itt vagyok, drága uracskám. Gyere, csókolj meg!

Hancúroztak, ugrándoztak az ágyakban. Pataki egyszerre lehajtotta a fejét a párnára:

– Jaj, állj meg szoba, állj meg világ...

Lehunyta a szemét és mélyen elaludt.

Völgyi szintén elnyújtózott:

– Egy negyedórácskát én is pihenek – dörmögte mintegy önmagának és belebújt a puha ágyba.

Zoltán ott támolygott körülöttük, a lábuknál fogva ráncigálta őket.

– Keljetek fel, mert kikaptok a tanártól.

De azok úgy feküdtek, mint a halottak.

– Istenem, mi lesz most? – kérdezte Zoltán a falaktól. Aztán töprengve, mámorosan járt fel s alá. A bútorokba belebotlott, a székeket megrugdosta. Az ágy mellett a földön észrevette az anyjának levetett ingét. Felvette és az arcához szorította.

– Édesanyám, édes, szép asszonyanyám – rebegette. Elfújta az utolsó gyertyát és a kanapéra lefeküdt, miután az anyja ingét a feje alá tette.

1912

Hol vannak a hellenek és hol a celták?
Eltűntenek ők, valamint
Két város, amelyet
A tengerek árja benyel,
Csak tornyaik orma maradt ki a vízből...
E két torony orma: Homér s Oszían.

Koldús vala az,
Királyfi emez. Mi különbség!
De egybe' hasonlatosak:
Mindketteje vak volt.
Szemfényeiket tán
Lelkők lobogó tüze, önnön
Dicsőségök ragyogása vevé el?

Nagy szellemek ők! ha varázskézeik
Érintik a lant idegét,
Mint isten igéje, világot
Alkotnak az ember elé,
Mely bámulatos szép
És bámulatos nagy. –

Halljátok Homért?
Dalában a mennyei bolt
Egy csendes örömnök örök mosolya,
Ahonnan a hajnali bíbor
S a déli sugár aranya
Oly nyájasan ömlik alá
A tengeri szőke habokra
És bennök a zöld szigetekre,
Hol istenek űzik az emberi nemmel
Boldog vegyülésben
Játékidat, oh gyönyörű szerelem.

S látjátok amott Osziant?
Az éjszaki tenger örök-ködű földén
Vad szikla fölött viharokkal együtt
Harsogja dalát az alaktalan éjben,
És feljön a hold,
Mint a lemenő nap,
Oly vérvörösen,
S zord fénybe borítja a rengeteget, hol
Bolygnak seregestül
A harc mezején elesett daliák

Bús szellemei.

Minden mi világos,
Minden mi virágzó
Dalodban, oh koldusok őse, Homér!
Minden mi sötét,
Minden mi sivár
Dalodba', királyi utód, Oszsián! –

Csak rajta, daloljatok egyre,
Verjétek a lantot, az isteni lantot,
Homér s Oszsián!
Eljőnek az évek
Századjai s ezredei; letipornak
Mindent könyörtelenül, oh, de
Ti szentek vagytok előttök;
Mindenre a sárga halált lehelik,
Csak ősz fejetek koszorúja marad zöld!

Szatmár, 1847. augusztus

Petőfi Sándor: Kemény szél fúj

Kemény szél fúj, lángra kap a szikra,
Vigyázzatok a házaitokra,
Hátha mire a nap lehanyatlik,
Tűzben állunk már tetőtől-talpig.

Édes hazám, régi magyar nemzet,
Alszik-e csak a vitézség benned,
Vagy apáink halálával elhalt?
Illik-e még oldaladra a kard?

Magyar nemzet, ha rád kerül a sor,
Léssz-e megint, ami voltál egykor?
Oly hatalmas harcos, ki szemével

Jobban ölt, mint más a fegyverével!

A világot védtük hajdanában
A tatár és a török világban;
Vajon most, ha eljön a nagy munka,
Meg bírjuk-e védni mi magunkat?

Oh magyarok istene, add jelit,
Ha a kenyértörés elközelít,
Hogy az égben uralkodol még te
A magad s néped dicsőségére!

Pest, 1848. február

Húrok

Ballai László: Bach-maraton

2014. február 2-án a Budapesti Fesztiválzenekar rendezésében a Művészetek Palotája összes termében Bach-maraton rendeztek reggel 10-től este 10-ig, amely a nagy mester munkásságának a szóló- és kamaraműveitől a verseny- és kórusművekig a lehető legteljesebb keresztmetszetét igyekezett nyújtani olyan művészek közreműködésével, mint Perényi Miklós, Sigiswald Kuijken, Spányi Miklós, Várjon Dénes, Baráti Kristóf vagy a házigazdákat vezénylő Fischer Iván.

A koncertet déli 12 órától élőben közvetítette a Bartók rádió, amelyben azt a körkérdést tették fel a hallgatóknak, miért szeretik Bachot. Minden válasz valamiképp a zenéjében fellelhető isteni hangból indult ki, amely a vallásos művek esetében teológiai, a világiaknál pedig misztérikus színezetet kap. Megértem ezt. Valahányszor Bach zenét hallok, úgy érzem, hogy itt van az Isten, mert nekem Bach zenéje az. Ámde a teológiai párhuzamokat a gregoriántól a napjainkig terjedő zeneirodalom nem egy opusában gyönyörűségünketelve megtalálhatjuk. És azok a művek mégsem úgy hatnak ránk, mint Bach zenéje.

Amíg a Kuijken-család előadásában hallgattam a *Musikalisches Opfert* az a felismerés villant belém, hogy hiszen ez teljesen modern zene. Modern abban az értelemben is, hogy a variációk során át eljut a tökéletes zenei absztrakcióig, amelyben csak a jól temperált hangzás létezik, amely már nem feleltethető meg semmiféle alkalmi dalnak, másfelől, míg más kortársak az alkalom – az ünnepély, a szertartás vagy a színház – kiszolgálására alkottak, Bach zenéje – bármely okból jött is létre – mindig maga az esemény, nem mások mögött megbúvó háttér, hanem büszkén élénk

tornyosuló homlokzat, amely akaratlanul is magára vonja a figyelmünket.

A Bach-maraton a *Magnificáttal* zárult, amelyet a Fesztivál-zenekar adott elő és Fischer Iván vezényelt, bebizonyítva, hogy igenis él még olyan magyar karmester, akinek a pálcája alatt e mérhetetlenül nehéz mű előadása közben is tökéletes egységben él és fonódik egymásba a kórus és a zenekar.

Ballai László: Debussy és a gamelán

Amióta a kormányváltást követően „megújult” a Bartók rádió – bár erre semmilyen hallgatói igény nem mutatkozott – a népzene-ömlenyen túl a legkülönösebb műsorok tűnedeztek fel, azok közül is a legfurcsább – és a legkevésbé az adó profiljába illeszkedő – az *Útlevel nélkül – az igazi crossover*. Az „igazi crossover” körülbelül annyit tesz, mint az igazi hibrid. Mármost mi az igazi hibrid, az öszvér, a fekete tulipán vagy a vegyes üzemanyag-hajtású automobil? Az *Útlevel nélkül* cím hallatán tehát azonnal kikapcsolom a rádiót.

Csakhogy a minap az autóban utazva, valahol a közepe táján bekapcsolódva a műsorba, mégiscsak meghallgattam az egyik adásából öt percet. Egy meglehetősen elmélyültnek tűnő női hang azt ecsetelgette, hogy mindenki, aki fuvolázni kezd, tisztában van azzal, hogy a hangszerre nagyon kevés művet írtak, ezért egy idő után az, aki játszik rajta, kénytelen „alkotni”. Erre az alkotásra, úgymond, igazán alkalmas az impresszionista zene és az ütőhangszerek találkozása. Kezdetben neki is furcsa volt az ötlet, de elképzeltetlenül kitágította a zenei világát. Kiderült, hogy Horgas Eszter, a tehetséges fuvolista beszélt így, aki legújabbán a Talamba együttesrel állt össze.

Én mindezidáig nem tudtam, hogy fuvola irodalma annyira szűkös volna, hogy szegény zenészek maguk kényszerülnének azt önerőből kibővíteni, de nagy érdeklődéssel vártam Horgas Eszter szerzeményét. És akkor felcsendült Saint-Saëns *Sámson és Delilájából* a Csók ária dallama fuvolán, ütőhangszerekkel és szintetizátoron bejátszott madárfüttyök kíséretében. Ha nem ismertem volna az eredeti zenét, azt hihettem volna, hogy valami Vangelis-danát hallgatok. De hát igenis jól ismerem a Csók áriát, túl jól is, és ha van olyan zene, amelyet egyszerűen nem lehet elválasztani a mélyen bűgő női hangtól és a szövegétől, mert az egész az értelmét veszti, az éppen ez a remekbe szabott ária – bűgjön akármennyire Horgas Eszter fuvolája és lobogjon bármennyire is hozzá exkluzív hajfényvel bevont platinaszőke haja.

Még alig ocsúdtam fel ebből az „alkotásból”, amikor megszólalt a Talamba együttes vezetője, hogy bár Debussy a párizsi világkiállításon megismerkedett a gamelán zenével, mégsem használta fel az abban rejlő lehetőségeket. „De mi megtesszük helyette” – tette hozzá tréfásan – valójában mérhetetlen önteltséggel. Mert Debussy nem egyszerűen a modern huszadik századi zene kezdeményezője volt, hanem első univerzális reformátora is. Az, aki – például Wagnerrel

ellentétben – felismerte Liszt kései – már hangnem nélküli – darabjainak nagyságát, amelyeknek nem pusztán plagizátora lett, se nem továbbfejlesztője, hanem belőlük ihletet merítve jutott el megismételhetetlenül egyéni és zseniális hangzásvilágához.

Hol jön ahhoz egy hangász – akiből tizenkettő egy tucat –, hogy ajánlásokat tegyen Debussynek bármire, így a gamelán zenére, amely teljesen idegen a nagy francia mester harmónia és ritmusvilágától – talán ez lehet a magyarázata annak, hogy miért nem keltette fel zeneszerzői érdeklődését.

A következő zenei idézet Ravel *Bolerója* volt – fuvolán, gamelán ütőkísérettel. Ekkor kapcsoltam ki a rádiót. Azt hiszem mindenki tudja, aki egyszer már hallotta a *Bolerót*, hogy annak zenei zsenialitása semmi másban nem áll, mint a hangszerelésében...

Kapcsolat

Impresszum

Felelős kiadó: Ballai László, 1022 Budapest, Filler u. 78-82.

Felelős szerkesztő: Ballai László

Technológia és design: Vasáros András

ISSN 2063-4285

Elérhetőség

Szerkesztőség: szerkesztoseg@marczius15.hu

Webmester: webmaster@marczius15.hu